

A
REFORMÁCIÓ
KASSÁN.

OKLEVÉLTÁRRAL.

IRTA
IFJ. KEMÉNY LAJOS.

KASSA
BERNOVITS G. KÖ- és KÖNYVNYOMDÁJA.
1891.

Előszó.

A reformáció hazánkbeli története még nincs megírva s az, mint illetékes helyről folyton hangsúlyozzák, csupán monografiák megírásával lesz eszközölhető.

Kassa városa levéltára oly dús anyagot nyújt, hogy csupán erre támaszkodva vázolom a reformácziónak a városra való hatását. Nem érdektelen fejezete ez a város történetének is.

E levéltár oly hűen őrizte meg Kassa multjának írásbeli emlékeit, hogy biztos kalauzul ajánlkozok története bármely részének megírásában; s épen ez okból, a hol a magyar protestáns egyháztörténet irodalma eltér ez oklevelektől, ezeknek nyomán igyekeztem haladni.

Kassa a XVI. század hajnalán még mindig az a gazdag kereskedő város, a milyen volt Nagy Lajos óta másfélszázadon keresztül. Az átmeneti kereskedelem, mint az 1347-ben nyert árumegállító-jog bizonyítja, már a XIV. század első felében a gazdagodásnak dús forrása lett. E vagyonosság mind az egyházi és világi autonomia, mind a műveltség eszközeinek megszerzésére képessé tette a polgárságot.

A gazdag város egyházi és iskolai élete virágzó. A XV. század folyamán épült sz. Erzsébet parochialis temploma a hazai egyházi építkezésnek addig felül nem mult remeke, a Forgács-utcza végén sz. Lénárd temploma és kórháza, a falakon kívül az éjszaki kaputól keletre sz. László kápolnája, míg — valószínűen — délen a sz. Lélekről nevezett templom és kórház állott; a papi teendők végzésére a város parochusán kívül feles számu altarista, predikátor és káplán volt.

A mézsáros-utczán a domonkosok s a fő-utcza (ring, theatrum civitatis) éjszakkeleti oldalán a ferencziek kolostora áll; mindkettő népes és gazdag.

A világi papság tudományosan művelt; a theológiának és szabad mesterségeknek számos doktora akad kö-

zöttük. Első sorban Krakkó, melylyel a város a legélénkebb kereskedelmi összeköttetésben van, és Bécs egyetemlein művelték ki magokat; ugyanott találkozunk a város fiaival is.

A domonkosok könyvtára¹⁾ még mai szétszórt töredékei is tanúsága műveltségöknek. A városi iskola első nyomára 1432-ben bukkanunk s a város gimnáziuma a XVI. század elején országszerte jóhírnevű volt.²⁾

A Miasszonyunk, a Krisztus szent teste, a sz. Antal- és sz. Mihályról nevezett confraternitások szintén élesztették a vallásos buzgalmat.

Nagy-Várad, majd Pécs püspöki székében ekkor Szathmáry György ül; kassai születésű s egy szabó fia³⁾ volt; dúsgazdag nagybátya, Ferencz⁴⁾ — 1477—78-ban Kassa bírása — után nagy vagyont örököl. Rokona volt Melczer, más néven Aszalós András, kit családja származása helyéről gönczi-nek is neveztek. Melczer a

¹⁾ Magyar Könyvszemle. 1882. évf.

²⁾ Frankl. A hazai és külföldi iskolázás. 1873. 102. l. — Linberger István 1882-ben írt művében azt mondja, hogy „az erre vonatkozó történelmi adatok is legnagyobb részt elenyésztek“. A dolog nincs egészen úgy, mert Kassa városa levéltárában mintegy 600 darab az egyház és iskola XVI. szbéli történetére vonatkozó oklevél van, nem is említvén a jegyzőkönyvekben található témérdek adalékot.

³⁾ Fabritius Károly. Pemfflinger Márk élete. 1875. 46. lap.

⁴⁾ „— domino Georgio Zathmary ex parte domus condam Francisci similiter Zathmary, fratris patruelis ipsius domini Georgii sat. idem dominus Georgius Zathmary tanquam legitimus heres et superstes bonorum et hereditatum prefati condam Francisci fratris, ut prefertur, sui patruelis sat.“ Városi jegyzőkönyv. 1499.

Szathmáry költségén tanul¹⁾ a krakkai egyetemen²⁾ s 1516-ban³⁾ pesti tanitóságát a kassaival cseréli fel; 1520 óta a város jegyzője s később Kükelbrecht, magyarosan Kakuk Mihály, városbíró (1504—5, 1514—15, 1520—21, 1525—30) veje lön.

Szathmáry szülővárosa iránt vonzalommal van, a minek sűrű tanújelét adja. Halála esetére a jászai káptalan kegyuraságát megszerzi neki; a szertartások fényének s a papság számának emelésére a sz.-Erzsébet-egyháznak alapítványképen kassai két házát és szántóföldjét, tállyai szőleit s Forró birtokát leköti; 1523-ban szepsii és szinai birtoka jövedelmét is ugyane célra adományozza.

Kassa tehát nem látszott kedvező talajnak arra, hogy benne Luther eszméi megfogjanak.

Azonban mindez csupán az egyházi élet külsőségeire hatott emelően s merő forma volt.

Az egyház főpapjai világi célokért küzdöttek. Bakócz Tamás, míg az egyházi szertartásból gúnyt űz,⁴⁾ addig a pápai trón elnyerése céljából minden eszközt felhasznál. Szathmáry is ez iskolának követője, csak vágyait tüzi alacsonyabbra s 1521-ben céljára talál az esztergomi érseki székben. Nagy műveltségöket a renesszánsz tudományából meritették, mely megernyeszté bennök a belső hitbeli szükségletek iránt való érzéket, míg a reformok iránt fogékonyságot oltott beléjük.

¹⁾ Történelmi Tár. 1890. 790. l.

²⁾ Egy 1517. évbeli levélben: „— domino Andreae de Gwnech, magistro universitatis Cracoviensis, nunc ludirectori Cassoviensis“. Kassa város levélt.

³⁾ Frankl. A hazai és külföldi iskolázás. 102. l. •

⁴⁾ Fraknoi V. Bakócz Tamás. 40. l.

Az alpapság tudatlan, laza erkölcsű; mint példaadói, a főpapság, nem kötelességének él.

A fő- és alpapság közt nincs meg a kölesönös vonzalom; Szerémi, II. Lajos volt udvari káplánja, tiszteletlenül ír az elhunyt esztergomi érsekről, Szathmáryról s „mercator Cassoviensis“-nek, szatócsnak¹⁾ mondja.

A könyvnyomtatás feltalálása óta az ókori klasszikusok ismerete is mind szélesebb körben terjedni kezd s velők a pogányvilág eszmeköre feléledt. Mindez visszahatott a szabad vizsgálódásra.

A régi hit megingott.

„S a hit gyengülését — írja Salamon F. — nem a merő hitetlenség, hanem egy újabb hit szükségének érzete követi.“

Számosan voltak nagytudományú és példás életű férfiak²⁾, a kik a kételkedés s a világi romlottság elől díszes, sőt magas polczukról a kolostorok magányába menekülnek.

Thyr Mihály, Kassa parochusa, ki a XV. század közepén a krakkai egyetemen nyeri el a doktori kalapot, majd Kassán tanító, Gönczön lelkipásztor lesz, 1504-ben³⁾ lemond tisztéről s a szepességi Lapis refugii carthausi kolostorba vonulván, mint ennek priorja hal meg.

Nem mintha fogadalmat tett volna reá, hanem önkényt ment a magányba.

¹⁾ Szerémi Gy. Emlékirata Magyarország romlásáról. 100. l.

²⁾ Fessler. Die Geschichte der Ungarn und ihrer Landsassen VI. Theil. 1823.

³⁾ Történelmi Tár. 1889. 794. l.

Mások egyszerűen odahagyják papi állásukat, mint Bezdédi Miklós, ki — mint orvos — hatalmas pártfogókra lel¹⁾.

Az egyházi fegyelem kivált a szerzeteseknél bomlott fel s ez annál inkább szembeötlött, mert a középkor vége felé a kolostorok száma nagyot gyarapodott.

Kassán a sz. Miklósról nevezett Ferenczrendű kolostor szerzeteseinek kikapó életmódját 1524-ben az esztergomi szék szigorú vizsgálat alá veszi. A szomszédos Jászó szerzetesei is vétének az egyházi fegyelem ellen²⁾. A domkosokkal a város jó viszonyban él s 1529-ben is kölcsönökkal segíti.

Luther a reformációt 1517-ben megindítja s az eleinte Budán, a királyi udvarban talál visszhangra. Brandenburgi György határgrof, a király egyik nevelője és gyámja, nyíltan pártolta Luther hiveit. Ő hívja meg Grinaeus Simon és Winsheim Vida theologusokat, Luther tanainak követőit; a reformáció elveit hirdetik Budán a szószékről Speratus Pál és Cordatus.³⁾

1521-ben Szathmáry, az esztergami érsek szigorú rendeletet bocsát ki Luther követői ellen. Lehet, sőt valószínű, hogy azt szülővárosának is megküldte, bár a re-

¹⁾ Lásd az Oklevéltárt. 6. sz.

²⁾ Gyula pápának a város levéltárában levő levelében olvassuk : „— propter prepositorum et canonicorum ipsius monasterii vitam a religione alienam distracta erant, ita ut monasterium ipsum plurimum in spiritualibus et temporalibus deformatum existeret et illius consuetudines et statuta fere in desuetudinem abivissent“. 1511.

³⁾ Oszl. magy. monarchia. Magyarország. III. kötete. 38 l. — Protestáns Szemle. 1891. 75. l.

formáció addig itt, ha talán nem is volt ösmeretlen, mozgalmat nem okozott. A város egyetemre járó — csekély számú — ifjai, valamint papjai, tanítói Bécsét és Krakkót keresik fel; kereskedői főként az utóbbi iránynak veszik útjokat.

Az 1521—25. évbeli végrendeletek arról tanuskodnak, hogy a katolikus egyház uralma érintetlenül fennáll.

Krompholtz Borbála, a város történetében emlékezetes építőmester, Krompholtz Miklós özvegye végrendeletének (1521.) fogalmazványa e mellett szól; ezt bizonyítja Seydel János, a város volt jegyzőjének, Istvámnak fia, 1522-ben kelt végrendelete. Az elsőnek bekezdése: *In den namen des vaters und des sohnes und des heiligen geistes*“, a másodiknak: *„In nomine Domini, Amen*“, a százados gyakorlat megcsontosodott formulája; tartalmuk pedig az egyházak iránt való bőkezűségüket tanúsítja. Kromerné 100 frtot hagy a sz.-Erzsébet-egyházra, 25 frtot a Miasszonyunk s a Krisztus sz. teste nevezetű confraternitásokra, 25 frtot a Szentlélek-kórházára, 15 frtot a sz. Lénárdéra, a domonkosoknak 25 frtot, ugyanaannyit a ferenczeseknek; az árúiból befolyó pénzt misére sat.

Seydel János hagyományosai a Krisztus sz. testéről nevezett egyesület, a Szűzanya, sz.-Balázs s a ferenczesek egyházában levő sz. Sebestyén oltára s a sz.-Mihályról nevezett confraternitas.

Ruszkay Pál özvegye 1525-ben tett végrendeletében minden ingó és ingatlan vagyonát a sz.-Erzsébet-egyházra hagyta.

1522-ben Kassa parochusa Henkel János lesz.¹⁾

¹⁾ Frankl. Henckel János Mária királyné udvari papja. 1872.
— Dr. Gustav Bauch. Dr. Johann Henckel, der Hofprediger der Kö-

Henkel 1496-ban a bécsi egyetem hallgatója volt; 1508-ban ugyanott magisterré lesz s 1510-ben a jogi karba is beiratkozott. Theologiai tanulmányai befejeztével hazájába visszatér s a váradi egyházmegye kanonokja lesz; 1513-ban pedig Lőcse papjává választja. Szülővárosában jámbor papi élete, emberszeretete és tudományossága megszerzi neki mindenek szeretetét és tiszteletét. Ezt tapasztalhatta az egyházlátogatás alkalmával Horváth János, szepesi prépost 1516- és 1518-ban¹⁾ s ő maga 1519-ben²⁾ egyszersmindenkorra elengedi Henkelnek az u. n. cathedriticum megfizetését.

Midőn 1522-ben Robel János, Kassa lelkipásztora meghalálozik, a városi község, élven szabad választó jogával, papjául választja meg Henkelt, kit rokoni kötelékek³⁾ is fűztek Kassához.

Ferber János, kassai bíró s Kükelbrecht, másképp Kugelbrecht Mihály, tanácsos, számostagú küldöttség élén indult Lőcsére, hogy Henkelnek megválasztását tudtul adja, ki — bár nem szívesen — engedett a meghívásnak.

nigin Maria von Ungarn. Ungarische Revue. 1884. 599. l. — Wagner. Analecta Scepusii. Pars II. 1773. Couradi Sperfogel contracti annales Scepusienses. 131. és köv. lapjai. — Történelmi Tár. 1882., 1889., 1890. és 1891. évf.

¹⁾ Vagner II. 131. és 139. l.

²⁾ Vagner. II. 191. l. és Századok 1881. 282. l.

³⁾ „Johannes Henkel de Lewtschaw assumptus est per dominos de consulatu in concivem. 1460.“ Kassa városi Stadtbuch. — Lőcse városának 1514-ben Kassához írt levele szerint Henkel László leánya a kassai Brechtel Péter özvegye volt.

Midőn nagy ünnepségek közt Kassára hozzák s a parochia javadalmába bevezetik, a plébánia-kert látása, mint krónikása tudósít, elkedvetleníti. Elődje nem fordított rá gondot; fái nyezetlenek, a veteményes kertet fölverte a gyom. Ily állapotban hagyhatta az Úr kertjét, az egyházat is az agg Robel.

Henkel példás élete jó híret költötték messze földön s az 1525-ik év közepe táján¹⁾ Budán a királyi udvarban találkozunk vele mint Mária királyné papjával.

Itt ismerkedett meg közelebbről a kor mozgó eszméivel s szemtanuja volt a küzdelemnek, melyet a régi és új hit emberei vívni kezdtek. Rotterdami Erasmus — s bizonyára Luther és a reformatorok — iratait²⁾ buzgón olvasta.

Az országos állapotok, melyek a közelgő bomlás jeleit mutatták, II. Lajos udvarának zilált élete azonban a nyugalmas szemlélődés iránt való vágyát felkeltik s bár az egész udvar kegyét bírja, 1526-ban³⁾ visszatér Kassára örvendő hivei közé.

Most a Budán megismert tanok szellemében kezd tanítani. A reformáció iratai ekkor már Kassán kezdenek⁴⁾

¹⁾ Az 1525. év ápr. 26-án, mint „plebano Cassoviensi“ levelet ír neki Budáról Thurzó Elek; tehát ekkor még nem csupán kassai plebános, de Kassán is volt.

²⁾ Dr. Bauch id. m. 605. l. Henkel könyvtáráról olvasható egy adat a Könyvkiálltási Emlék 46. lapján.

³⁾ 1526. márcz. 15-én még Budáról keltezi levelét.

⁴⁾ Magyar Könyvszemle 1889. 206. l., Récei Viktor. A kassai püspökségi könyvtár jegyzéke. 1891. és a kassai parochia könyv-inek 1797. összeírt lajstroma, kézirat a város levéltárában, nagy számát sorolják fel e műveknek.

elterjedni, hála „az emberiség második megváltójának“, mint Luther a könyvsajtót elnevezi. 1528-ban¹⁾ már ismét Mária királyné oldalán van s híven követi özvegy úrnőjét — hogy egy XVI. századbeli szóval éljek — a bujdosásban.

Kassai barátait, Erdélyi Antal prédikátort, Kugelbrechtet és Melczert több ízben felkeresi leveleivel s ezek vallanak arra, hogy mialatt a városnak másodizben is parochusa volt, ott a reformáció tanait hirdette. 1528-ban tudósítja Erdélyit, hogy úrnője az evangelium iránt — így nevezték a vittenbergai tanokat, mert ezek abból, az új testamentumból táplálkoztak²⁾ — mind nagyobb hajlandósággal viseltetik; lelkére köti, hogy annak gondját viselje; ugyanezen s a következő év jan. 21-én irt levelében csodálkozó magasztalással ír a Felső-Ausztriában, Bajor- és Csehországban máglyára küldött eretnekekről, kik — köztük alig serdülő leányok — ajkukon szent énekekkel, örömet mentek a halálba s mig levele

¹⁾ Lásd Mária királynénak 1529-ben kelt levelét Fraknóinál. — Henkel életrőli mind említik azt a levelét, melyet 1527-ben Bártfa városához ír Kristóf pap érdekében. Midőn János király ez évben Bártfát ostromolja, levelet csempész be Kristófhhoz, melyben arra kéri, árulja el a város hadierejét. E levélre Kristóf kitérően válaszol a királynak s a levelek a bártfai tanács kezébe kerülven, Kristóft börtönbe vetik. Bártfa a levelek másolatát Kassának megküldi s tanácsát kéri. Ezért ír Henkel.

²⁾ Fessler ezt így forgatja ki: Als zeichen der zeit hätten sie schon längst bemerken sollen, dass eine lateinische übersetzung der bibel der Königin Maria angenehmstes erbauungs-, lehr- und unterhaltungsbuch war, welches sie sogar auf die jagd und andere lustreisen mitzunehmen pflegte, wie ihr gelehrter und heldenken-der hofprediger Joannes Henkel aus Leutschau von ihr bezeugte.

végén szívökre köti, hogy az evangelium terjesztésén módjával munkálkodjanak, e martyrok állhatatosságának megragadó festésével bizonyára megerősítette volt hivei szívét.

Leveleit, mint említettem, a város papjához, birájához, jegyzőjéhez intézi. Ha ezek az új hit követői voltak, nincs okunk kételkedni abban, hogy a lakosság java része is már meghódolt Luthernek.

Henkelt tehát méltán nevezhetjük Kassa első reformátorának¹⁾, habár mint a boroszlói katolikus székesegyház kanonokja hal is meg 1539-ben.

Lelki tulajdonságaiban s környezetében találunk ennek magyarázatára. Elfogulatlanul ítélte meg az egyház hibáit s a reformátorok érdemeit s az egyházjavításnak hive lett; Mária királynét is igyekezett annak részére vonni. Magatartása azonban élezellen maradt, mert a királyi udvarba sodorta a sors; ennek gyanuját — és nem alaptalanul — magára vonta; álláspontja elszigetelte s a köszvény által gyötört aggnak úrnőjétől távoznia kell a nyugalommal, feledéssel kinálkozó kanonoki javadalomba.

Henkel oldalán működik Schuster Farkas (1525.) és Erdélyi Antal, predikator, kinek nevével Kükelbrecht Mihálynak 1535-ben tett végrendeletében is a tanuk közt találkozunk. 1530-ban Batizi András is itt tartózkodik.

1531-ben a város Dévay Biró Mátyást hívja meg. Dévay 1523-ban Krakkóban tanul, 1527-ben²⁾ az abauj

¹⁾ Egyháztörténetiróink Achatiust szerepeltetik. Ez adat hitelességére seholsem találtam. Kassa város levéltárának 1032. sz. és 1521. Bártfán kelt okirata említi: wirdig herr Achacius, ein son etwa Hieronymi Hensel, unsers mittburgers.

²⁾ Szerémy Emlékirata. 201. l.

vármegyei Boldogkövön káplán s 1529-ben a vittenbergai egyetem hallgatója volt ¹⁾, míg az említett évben Kassára jön, mint a magyar hívek predikátora; németül nem tudott. ²⁾ Mióta Vittenbergából visszatért, többé nem misézett s az Urvacsoráját más lelkészársától két szin alatt vette föl. Mindezért Szalaházy Tamás, egri püspök őt még ez év november hó 6-án Pekry Lajos huszáraival elfogatja s a polgárság nyílt ellenszegülése daczára Bécsbe hurezollatja. A püspök a város parochusát is — Erdélyi Antalt? --- Egerbe viteti.

Dévay szabadon bocsátása végett Kassa a magyar helytartó-tanácshoz fordul ³⁾ s sikerül is nekik a rabot a következő év július hava 18—21. napja közt börtönből kiszabadítani.

A reformáció térfoglalásáról tesznek tanuságot a harminczas évek végrendeletei; ezeknek protestáns bélyege eltagadhatatlan; bekezdéseikben ⁴⁾ az üdvözítő Jézus-

¹⁾ Révész Dévay Biró Mátyás. Pest. 1863.

²⁾ Történelmi Tár. 1880. 6—10. l. és R. M. K. T. II. k. 427. l.

³⁾ U. o. A Történelmi Tár. 1890. 198. lapján egy kelet nélkül való levelet közöltem. mint a mely Huszár Gál érdekében íratott. Azonban a levél Melezer András kezeirása lévén s ő az 1560. év első felében elhalálozván, természetesen azt nem írhatta az 1560. év második felében fogságra vetett Huszár érdekében. Azonkívül a közlött levélben ez áll: parochum nostrum Cassoviensem Agriam missum esse, míg Huszár kartársa és Kassa akkori parochusa, Frölich Tamás, mint a jelen műhöz csatolt oklevéltárból kitűnik, Zay elől elmenekült. A levél tehát a Dévay vagy más társa érdekében íratott s 1560 előtt.

⁴⁾ In dem namen des herren Jesu. Amen sat. hab zu herzen genommen und betracht den spruch unseres herren Christi,

hoz fohászkodnak s a bibliából vett megkedvelt részt iktatják be. Az egyházak részére tett adományokkal nagy ritkán találkozunk; a protestantizmus oly dúsan örökölt elődjétől, hogy erre nincs szükség.

Midőn 1536-ban Kassát Ferdinánd itteni hadnagyai János király kezére játsszák, a katolikus egyház tekintélye már teljesen megingott.

Közrejátszott erre, hogy a reformáció német talajon nőtt ki s a még jórészen s éppen vezető elemeiben német nemzetiségű polgárság vonzódik a vele egy nemzetiségű nagy férfiú, Luther tanaihoz; a függetlenség iránt való érzéküknek is kedvez az új hit, mely az egyházi autonómiát megadja a községeknek. A gazdag egyházi javadalmakat szives-örömet ragadták kezeik közé; példát erre II. Lajos kormánya ad, mely az üres kincstárát az egyházak arany és ezüst ékszereivel tölti meg; ily törekvéseknek a polgárság részéről csiráját látjuk II. Ulászló rendeletében, mely szerint a város a domonkosok kincstárának ellenőrzéséhez jogot formál s ettől tiltja el őket a király.

Az 1533. évi számadásokban az egyházi vagyon árúba bocsátására bukkanunk s arra, hogy a városban levő sz. Lénárd plebániát megszüntették.¹⁾

do er spricht: Wahett, wenn yr nicht wisseth dy stunde, noch dy zceitt ewers todes sat. Kromer Miklós végrendelete. 1531. Kassa v. lot. 1513. sz. — In den namen Got desz Vaters Sonhs und heiligen Geists im jar nach der gepurtt unsers seligkmachers Jhesu Christi 1535 hab ich Michael Cugelbrecht bedacht dy ermanung szo Gott der almechtige durch seynen propheten thett sat. an uns alle sprechend; Schaff dein haus, wenn du wirst sterben und magst nicht leng-r leben. K. v. lt. 1604. sz.

¹⁾ 1533. Percepta communis sat. Sabato post Valentini haben wyr vom Cristoff Kürszner am haus der nonnen entphangen fl. 8.

Az országos állapotok is rendkívül kedveztek az új hit elterjedésének. Szathmáry, ki szülővárosa ügyeire nagyban befolyt, 1524. meghal. A mohácsi vészre oly szellemi és erkölcsi súlyedtség következett, mely az egyház ellenálló erejét megtörte; mutatja ezt az a kép, melyet az 1549-ik évi országgyűlés végzéseiből¹⁾ szerkeszthetünk össze.

A választott királyok mindketteje ugyan 1527-ben szigorú rendeletet ad ki az eretnekek ellen, de azt végrehajtani nem volt sem kedvük, sem kellő módjuk; nem az egyedül idvezítő katolikus anyaszentegyház hiveire, de pénzt és vért áldozó párthivekre van a versenygő uralkodóknak szükségök.

A mozgalommal külföldben sem voltak még tisztában sem ellenei, sem követői. Ferdinánd 1528. Kassára ruházza a széplaki apátság kegyuraságát. Az új tanok hivei katolikusoknak, sőt orthodoxoknak nevezik magokat. Ha

Es ist zew wissen noch dem der her Ambrosz Tanheuszer und her Konczs Haller haben ausz betel der hern des rots dy wayngarten sanct Lenards zeum Sickso ligendend dem Olach Simon pro fl. 175 vorkaufft, haben wyr am freytag vor Valentini entphan-gen fl. 150. — Von des herrnn pischoffs hausz percepta. Item im jor 1533 am montag vor Zophie haben dy herrn des ganzcen rots imszanth der erbarn gemayn das haus des hochwyrdigen herrn herrn Jorgen erezpischoffs zew Gran seliger gedechtnesz, das sayn genod der statt zcu dem gestyfft gelossen und gegeben hot, dem namhafftigen, waissen herrn Paul Lipezky, dy zcaith stattrichter, recht und redlich vorkaufft pro fl. zewelffhunderth alle jor zcu bezalen fl. zewayhunderth pis zcu foller zealungk. — Plebano sancti Leonardi (semmi).

¹⁾ Zsilinszky Mihály. A magyar országgyűlések vallásügyi tárgyalásai. 1881. 37. és köv. lap. — Horváth M. Magyarország történelme. 1871. IV. k. 212. l.

papjaikat üldözik. igyekeznek őket mentegezni azzal, hogy tanításaik és ujitásaik csupán ártalmatlan formaságok, mint az, hogy bőjtben a húsevéstől nem tartózkodtak.¹⁾ Az örökös hadi mozgalmak meg éppen elterelték mind-ezekről a kormány figyelmét.

Mig János király és fia kezén volt (1536—1552.) a város, a protestantizmus állása benne változatlan maradt. Az öt sz. kir. város 1548-ban zsinatra ül össze s confessiójuk, melyet a bártfai Stöckel Lénárd szerkesztett, éppen 1549-ben kelt.

Az egyházi irány megvilágítására érdekes a Gergely, jászói parochus esete. Jöllehet feleségével nem volt meg-esketve, Kassa város tanácsa²⁾ a gyermekeknek az örök-léshez való megtámadott jogát megis kimondja (1546.) Az egyházi javakat saecularizálják.³⁾

A mint János király a hűllen Kassát birtokába vette, azzal, hogy a polgárságot rövid ideig tartó fogságba el-hurczolván, javaikat hiveinek adja, a város nemzetiségét magyarra váltja. A magyarság pedig karöltve járt a kal-vinizmussal s utat nyithatott neki a városban; tanait benzédi Székely István taníthatta, kit 1550-ben⁴⁾ a város polgárai közé iktatnak.

¹⁾ Tört. Tár. 1890. 198. l. és Fabriczius. Pemfflinger Márk élete. 63. l.

²⁾ Kassa városi jegyzőkönyv 1543—51.

³⁾ 1542. Totus senatus uno consensu unaninique voluntate vineam quandam ad altare d. Annae pertinentem ad colendum concessit honorato domino Casparo literato per totum quinquen-nium sat. V. jgyk.

⁴⁾ Prestantissimus doctissimusque vir, Stephanus Zekel juris civilis consecutionem adeptus est feria sexta proxima post Luciae virginis. Vár. jgyk. 1538—1552.

Czéczey Lénárd, Zápolya kassai kapitánya — ekkor vagy később — a domonkosok kincseit veszi zár alá.¹⁾

Az 1552-ik évbeli számadások a magyar és a német hívek papjáról s János és Ferencz nevű káplánokról emlékeznek.²⁾

1552-ben a város visszaszáll a Ferdinánd kezére s ekkor a visszahatás kora elkövetkezik.

Sárosmegye rendei még 1535-ben a papi tized meg-

¹⁾ Item der moenich halben sol man ein vorstand und be-
richt nemen, wes man sich irer kirchengütter halben helden soll,
denn der capitan bevelts inen zu zu stellen und di kays. mayestet
hots bevelhen zu vorsieglen und pei unser kirchenguet liegen lan
und behalden pis zu seiner maiestet weiterem bescheid. Solch ir
clainot hot noch der Czeczey nemen und beschreiben lasse, da
die Moench mit grossem schaden der stat dies und iens zuver-
kauffen und verschlemmen etc. Követi utasítás 1553-ból. K. v. lvt.
1701. sz. — A „Schematizmus patrum et fratrum sacri ordinis
praedicatorum. Cassoviae. 1885.“ szerint Lippay János, városi bíró
(1547—48. és 1550.) a kolostort fegyveres kézzel megtámadta, a
szerzeteseket szitkok között megverte, kiűzte, sőt meggyilkolta, az
egyházat kirabolta, levéltárát szétszórta. A követi utasítás idézett
része mindennek valódisága iránt kétkedni enged. A dolog, a
mennyiben megtörtént, Czéczey tudtával történt s föl nem tehető,
hogy a katolikus János király tisztviselője mindezt megengedte
volna. A kincseknek a város kezébe átása mis okból történt. A
domonkosok különben 1556-ig, mikor kolostoruk teljesen leég, a
város lakói.

²⁾ Exitus solutionum die sabati post Lucie virginis sat. Item
duobus capellanis vel ecclesiae ministris dedimus fl. 8. Item con-
cionatori hungarorum fl. 25. Concionatori germanorum fl. 10. Item
cantori dedimus fl. 5. Item organistae pro servitio dedimus fl. 7.
Die sabati ante trinitatis Joanni capelli vel ministri ecclesiae fl. 4.
Fransisei ministri ecclesiae fl. 4. 1552. évbeli számadókönyv.

fizetéséről tanácskoznak s a várost is meghívják. Az urak, tehát a birtokos nemeseknek, mint Scepper Kornél, Ferdinánd követe tudósít,¹⁾ 1540 körül az a szándékuk volt, hogy a papokat elűzik s az egyházi javakat részben maguk javára, részben a töröknek fizetendő adóra lefoglalják.

A város nem tért ez utra. A köteles tizedet sohasem tagadta meg az egri káptalantól, nem kötött ki a főpapsággal; a városban levő szerzeteseket birtokaikban nem háborgatta; a fülbegyónást, fehér karinget, a misét megtartották s a templomok a régi oltárokkal s képekkel ékeskedtek²⁾; e külsőségek megtartása engedmény volt ideig-óráig a tömeg javára, melynek testi szemeit bántotta volna az ujtás, ha az erőszakos.

Mindez és főként, hogy Luther reformtörekvései iránt kezdetben a magyar főpapok és főurak vonzalommal voltak, a protestantizmust rendkívül megnövelték. Zápolya János halálával azomban a Habsburgok trónja megszilárdult; az öregedő főuraknál a korral járó kijózanodás, míg a főpapságnál az, hogy régi tekintélyök,

¹⁾ Horváth M. IV. k. 147. l.

²⁾ Proventus ecclesiae divae Elizabetae anno domini 1554. Exposita sat. ein antipendium zu machen auff den hohen altar d. 11. Die kirch zu fegen auff osteren d. 9. Ein elenck an dy eisenen thor auff der orgel zu machen d. 2. Den Urban riemer geben um ein riemen in dy missal d. 25. Um pesen und auff pfingsten dy kirchen zu keren d. 5. Dy litania ungerisch zu schreiben d. 12 Die kirch zu keren auff Johannis d. 4. Pede (=beide) kirchen zu keren auff assumptionis sequenti die d. 6. Dy kirch zu keren auff weinacht d. 5. Ein psalter ein zu pinden und etlich pletter darin zu schreiben d. 100 K. v. lvt.

hatalmok, vagyonuk teljes elapadását várhatták, ellenmozgalomra készíti őket.

A városban, mióta ismét Ferdinánd birtokába jut, nemzetiségi surlódások támadnak.¹⁾ A magyarságnak, mely Zápolyáék alatt uralkodó elem volt, fájt, hogy le-szorult az első helyről; talán nem is egészen ok nélkül gyanúsítják őket a németek azzal, hogy János Zsigmond-hoz szítanak. Egyesek — a Kálvinkövető magyarok közül — téritő buzgalmukat sem bírják fékezni. Henkel Konrád, a város papja, 1554—1556 közt, rajongóknak nevezi őket.²⁾ Bornemissza Péter esete, melyet maga megírt³⁾, mutatja ennek példáját.

Telegdi⁴⁾ — az eset 1553-ban történt, Bornemissza 18 esztendőskorában — így adja elő: Angyallátotted volt magadat, és nem tudom a kemencze megé, vagy valami igyeb sötét suttomba elrejtezvén, mintha angyal volnál, úgy kezdél ő neki nagy, szép, vékony szóval valamit olyat prédikállani, melynek általa el akartad hitetni az igaz keresztyén hittől. Amaz egyelőször, úgy mint éjjel, sötétben megrémült, annakutánna eszébe vöven, hogy a ki szóllana, nem mennyei nyelven és nem isteni dolgokat szóllana, kezde gondolni, hogy nem angyal, hanem valami csalárd lehetne. Megkerese azért, megtalála, kivona a suttomból, érdemed szerint keményen megdörgöle és tömlöczbe vettete tégedet. Honnét mint szaladtál ki, azt te magad tudod.

¹⁾ Tört. Tár. 1889. 601. l.

²⁾ Oklevéltár.

³⁾ Protestáns Szomle. 1891. 2. l.

⁴⁾ U. o. 3. l.

A magyarságnak a maga szempontjából teljes oka volt panaszlevelét¹⁾ a város tanácsához (1554.) benyújtani.

Istennek, ő szent felségének — írják — ellene vagy on, hogy oly plebánost hoztanak be egy néhányaknak kedvéért, az magyar nemzetségnek akaratja nélkül és ellene, ki minekünk semmibe nem szolgálhat, mert semmit nem tud magyaról és csak hiába külti el a dézmát, kit neki adonk. Káplánt nem tart tebbet ez egy predicátornál, ki ez es olyan, hogy néha az paternostert sem tudja elmondani; immár emberek is holtanak meg miatta gyónatlan ilyen halálos időbe. Továbbá oskolánk pusztán áll, mert egy német mestert hozának, mely német mester kiveré az magyar deákokat belüle. Most egy inast állattak bele; gyermekinket szélvel kell bujdosatnonk, nincs ki tanító.

Henkel Konrád elődje a lelkészségben a kézsmárki Sommer János²⁾ volt, ugyanekkor Thurzó János udvari papját, Bobest Mártont (?) igyekezik³⁾ a város megnyerni.

1554-ben Desewffy János és Tarnóczy András, mint királyi biztosok, Kassára jönnek, hogy a vallás ügyében vizsgálatot tartsanak. Tőlök való félelmében Henkel Konrád Eperjesre⁴⁾ menekül. A város a vizsgálat ellenében felirattal él.

Az evangéliumnak ez igaz tanítása — így szólnak — isten jóságából városainkban még akkor elterjedt, mielőtt felséges királyunk, legkegyelmesebb urunk Magyarország királyává választott volna. Ezekből a tanokból ismertük

1) Régi Magyar Nyelvmélekek II. 101. l.

2) V. lvt. 1704/9. sz.

3) U. o. 1704/12., 1704/13. és 1915/28. sz.

4) Eperje v. lvt.

meg — azokon kívül, melyek lelki jóvoltunkat érdeklik. — azt is, hogy mivel tartozunk előljáróinknak E tanok nincsenek felséges urunknak ártalmára, sőt inkább neki, az országnak s a szomszédos hatalmaknak javára vannak; azok oktattak minket arra, hogy királyunknak hűséggel s engedelmességgel tartozunk s hogy érette imádkozzunk; belőlök meritettünk a szorongattatások s üldöztetések közepett vigaszt: ebben van erőnk, mely a törökök dühe s az ördög incselkedései ellenében megtart s a végpusztulástól megment.

Ha nem is vehetjük szószerint azt a felhozott tényt, hogy Kassa már Ferdinánd előtt reformál, ez is mutatja, hogy mily feledésbe merült a mult.

1556-ban Dersfy István Felső-Magyarországnak Kassán székelő főkapitánya utasításul¹⁾ kapja, hogy a lutheránusokat — kivált a város környékén — üldözzé s a katolicusokat különös oltalmába vegye. Utasítása utolsó részét aligha volt alkalma követni, mert az ez évi nagy tűzvész a katolicizmust halálra találta; leég a domonkosok és ferenczrendűek klastroma is s lakóik — a királyi főbb tisztviselőkön kívül a katolicizmus egyedül képviselői — ott hagyják rommá vált évszázados fészkeket; tudták, hogy a hitbeli buzgóság meg nem építi azt újra.

¹⁾ Debebit etiam advertere diligenter idem capitaneus Cassoviensis ne extra civitatem conciliabula aliqua fiant per lutheranos et alios huiusmodi hereticos, qui sibi officia episcoporum vendicare et diversa in illis partibus schismata tumultusque excitare per huiusmodi conventicula eorum solent et siquid huiusmodiprehenderit, in eos graviter animadvertat. Monachos item et presbyteros aliasque personas ecclesiasticas et catholicas in civitate existentes tueatur et defendant. K. v. lvt. 1780. és 18152. sz.

A domonkosok kolostorát a következő évben Miksa főherczeg a pálosoknak¹⁾, Ferdinánd király 1560-ban a nyulakszigeti apáczáknak²⁾ adományozza, de a város ellenvetéseire ettől elállanak; a szerzet vagyonát 1557-ben kell királyi parancs³⁾ a város őrizetére bizza s egyházi ékszereiket ettől 1560. nov. 17-én⁴⁾ Bornemissza Gergely, sasvári esperes elveszi.

A tűzvész okozta károkat a sz. Eézsébet egyház kincsei eladásával pótolják; a kincstár dus volt s egy részét⁵⁾ pénzzé tevén, azon az iskolát, templomokat, a városházát befedik.

A Lutherkövető németiség és csekély számu tótság s a kálvinista magyarság között a surlódások meg-megujulnak; nyomára lelünk ennek az 1557. év vizkeresztnapján a centumvirek (közgyűlés) által alkotott statutumokban⁶⁾ is. E rész így szól: In dem ersten woll euer nahmhaften wolweisen mitt hohem vleiss gedencken, das man die kyrchen vor allen dingen mitt gutten predigeru vorsehe das das wort Gottes und das heilig evangelium klar und rein, deutsch, hungerisch und wyndisch verkündigett würde, damitt gross und klein, arm und reich möchte in warem erckentnuss und furchtt Gottes leben und wandeln, auch dardurch ware christliche lieb und einikeitt erhalten und die sprussende schedliche un-

¹⁾ V. lvt. 19241. sz.

²⁾ Lajstromozatlan másolat u. o.

³⁾ 19242. sz.

⁴⁾ Vár. jegyk.

⁵⁾ 1556. évi számadókönyv.

⁶⁾ 2404. sz.

einigkeit, die sich schon herfür brechen und erzeige =
möcht, gedemfftt und ausgetylgett werde.

Weitter die schuel auch vorsehen mitt gelarthen n
leuten, die die jugentt mitt ganzem vleiss lernen und
unterweisenn, damitt beider nation jugentt ynn ihrer
ezungen gedienett und ihr nucz und der statt ehr dadurch
mocht gefurdert werden. Es wolle auch e. n. w. von
wegen der gröstenn schüler veterliche sorg tragen, damitt
man ihnen ettwan her ein provision thett, wie den die
prediger offtt darvon yn ihren predigttten christliche ver-
manung thun.

Item das alle schultt der kyrchen durch die kyrchenn
vetter soltten eingemanett werden von einem ieden und
iezlichenn, nicht angesehen die personen.

Ez évbén a Vittenbergából hazatérő Szegedy Gergely,
ki a szószékről Melanchtonnak a kalvinizmushoz hajló
tanát hirdette, nem kis mozgalmat okozott, nem csak
Kassán, de Luthernek eperjesi és bártfai követői közt is.¹⁾
Polyánkay Mihály, eperjesi lelkész, aug. 12-én felháboro-
dással ír ez ügyben Szentkirályi Antal, magyar predi-
kátornak; Radasinus Mihály pedig Bártfán, aug. 13-án
kelt levelében²⁾ kel ki Szegedi ellen. A dolgot Melczer
Gergely, a német pap és Csabay Mátyás, az iskola igaz-
gatója a városi tanács elé viszik, mely az ügyre nézve
Stöckel véleményét kéri ki. Ez pár napi haladékot kér s
ekkor, hosszasan fejtegetvén a tárgyat, Szegedi tanítását
elítéli.

¹⁾ Tört. Tár. 1890. 176. l. — Paikoss Endre. A kassai hel-
vét hitv. egyház története. 1889. 18. l. Paikoss Gergely helyett
Györgyöt ír.

²⁾ 1915/10.

A tanács, mert magyar papra szükségük volt, mégis felszólítja Szegedit, ki időközben Debreczenbe távozott, e tiszttel elvállalására, úgy gondolkozván, hogy Kálvin harczosa a lutheránus Kassán megtér tévelygéséből.

A surlódások folytonosak; a magyarság az egyház körében is küzd az egyenjogúságért s maga Miksa¹⁾ avatkozik a dologba. A tanács ugyanis politikai okokból is szigorúan örködött a hitvallás és egyházi szertartások egysége fölött, mint az 1559-ben hozott rendtartásból is kitűnik. A miséző pap egyházi öltözetet visel; a fülbe-
gyónáshoz ragaszkodnak. Az igehirdetés magyar, német és tót nyelven történik. A sz.-Mihály-kápolnát a magyaroknak engedik át.

A szigorú felügyelet okozza, hogy a papi személyek sűrűn változnak.

1556-ban Szentkirályi Antal a magyar, Melczer Gergely (1558-ig) a német predikátor; a magyar káplán János; említetik még Lukács és Mátyás, ez utóbbi a kórház papja; ugyanekkor Radaslinus Mihály bártfai papot igyekeznek²⁾ egyházuknak megnyerni.

1557. Egri Péter a magyar predikátor. Dávid Ferencznek is irnak Kolozsvárra, de ez — mint írja³⁾ — nem jöhet, mert Kálmáncsehivel van harczban.

A következő évben Serpillius Lőrincz⁴⁾, szepes-bélai és Péter, ungvári papot igyekeznek hasztalanul megnyerni, míg Ádám német predikátor Bártfáról⁵⁾, elfogadja a meghívást.

¹⁾ 18175. és 1935. sz.

²⁾ 18154. sz.

³⁾ Tört. Tár. 1890. 174. l.

⁴⁾ 2011/117 és 2011/125. sz.

⁵⁾ 1249/109. sz.

1559-ben Petheő János Szendrőről magyar predikátoruk lesz s a tót pap Melas János Lőcséről.¹⁾

1560-ban a német pap Frölich (Hilarius) Tamás, az egyháziak feje s a német predikátor Windek Jeremiás.

Közben említettnek Theodorus²⁾, Thomae Antonius³⁾ és Cyriacus Obscopaeus Saxo⁴⁾.

1560-ban Rozsnyó tanácsához irnak⁵⁾, mert Melczer Gergelyt visszakivánják; Szobráncz pedig Melas János elbocsátását kéri⁶⁾.

E lelkészek nagyrésze a vittenbergai egyetemen tanul; az egyetem anyakönyvében Dévay Biró Mátyás, Henkel Konrád, Sommer János, Szentkirályi Antal, Szegedi Gergely névével találkozunk; itt tanulnak a kassai iskola tanítói közül Gringang Gergely és Csabay Mátyás, valamint Kromer Lénárd is, ki 1556-ban a város jegyzője lesz; a kassaiak közül 1530-ban Erdélyi Simon, később Jain Kristóf, s a város költségén Szamosfalvi András,⁷⁾ Tehányi István és Mustriez István; e két utóbbi érdekében 1559-ben Melanchton⁸⁾ a városhoz ír.

¹⁾ 18201. sz.

²⁾ 2150/71. sz.

³⁾ 2249/4.

⁴⁾ 2301/92.

⁵⁾ K, v. l. 2240/43. sz. Rozsnyó város e levélben írja: nachdem yetzunt fast in allenn örtern und flekenn ein erbarmlich auffrur und verfolgung götlichs worts ahnn den geistlichen getübet wyrtt sat.

⁶⁾ 2249/60. sz,

⁷⁾ Tört. Tár. 1889. 605. l.

⁸⁾ U. o. 603. l.

Előző levélváltás után 1560. márcz. 20-án Huszár Gál¹⁾ lesz a magyar hívek predikátora.

Huszár a legnagyobb mértékben megnyeri hívei — köztük a magyar katonaság — vonzalmát. Eger püspökének, Verancesics Antalnak ez szemet szúr s a predikátort október havában Zay Ferencz kassai főkapitány őrizete alá helyezi, mert elhurczoltatni nem meri. Frölich Tamás, német pap, Zay üldözése elől a Szepességre menekül.

A városnak, Bécsben időző jegyzője, Kromer leveleiből már az év elején tudomása volt a bekövetkezendő üldöztetésekről²⁾ s a tanács, titkos rettegéssel bár, de elszánt határozottsággal várta az érsek, Oláh, csapásait.

Midőn Huszár fogságba kerül, a tanács kérdést in-

¹⁾ Századok. 1876. 22. l. — Magyar Könyvszemle. 1889. 211. l. — Thallóczy Lajos. Zay Ferencz. 1885. 129. l. — Tört. T. 1884. és 1890. évf.

²⁾ Tyrnaviae Olahus civium aedes lustrari curavit et ipsi libros de sacra scriptura sibi suspectos ademit. Bibliopolae Novizoliensis primum omnes libri arestatu et obsigillati fuerant, paulo post Caspar Pechy eo missus fuerat iussu imperatoris, ut vinetum eundem bibliopolam Viennam adduceret, sed ille piorum studio praemonitus cavet sibi locas et Pechy rebus infectis rediit. Maximilianus omnino caesaris gravi mandato cogitur suum concionatorem Phauserum dimittere. Et iam hinc abiit, fertur tamen adhuc in Nova-Civitate esse. Dominus Deus servet suam ecclesiam sat. 5. Januarii 1560. — Audio etiam Olahum nostrum valde seria mandata misisse quinque istis superioris regni partium civitatibus, ut dimissis lutheranis concionatoribus et sacerdotibus, ad catholicae ecclesiae sinum redeant, ne velint caesareae maiestatis summam indignationem et iustam poenam effugere. Quod si ita est, ut tamen nollem, vellem certi aliquid de ea re habere sat. die 12. Januarii. Kromer levelei Kassa vár. lvt.

téz Zayhoz cselekedete okáért. Azt nyeri válaszul, hogy a predikátor a király ellen támadt.

A tanács ekkor Miksához fordul s kezesül ígérkezik a városban levő nemességgel egyetemben. Miksa Verancsieshöz utasítja őket. Küldöttség ment Egerbe s annyit kivisznek, hogy Huszárnak a predikálást megengedik.

Karácsony másodnapján esti szürkületkor a kapukat őrző magyar katonaságot a kapitány parancsára németekkel felváltják, a szokás ellenére trombitaszó nélkül és elvonulásuk után a kapitány szállása elé állítják. Mindez némi feltűnést keltett. Valaki elárulhatta s szájról-szájra kelt, hogy Huszárt Egerbe viszik. A lakosság zajongva, katonákkal vegyest a ház elé tolul, melyben a predikátor fogságban van. Zay tapintatlanul parancsot ad, hogy a szekérrel, melyet Verancsics küldött, álljanak elé. A nép erre felbőszül, a kocsist, lerántván a szekérről, elveri s a riadalomban Huszár — a bedöntött kemenczén által — elmenekül.

Zay nagy lármát csap, fenyegetőzik s jelentést tesz az esetről. A tanács azonban mindent a kapitányra hárít; az egész város összetart s a megindított vizsgálat sikerét meghiúsítják.

Verancsics 1562-ben Kassán jár; a tanács és papjok, a visszatért Frölich a kellő tisztelettel fogadják, bevezetik a sz.-Erzsébet-templomba.¹⁾ A főpap tapasztalhatta, hogy gyengének bizonyult s a harczot fel kell adnia.

¹⁾ A krónikás azt írja, hogy e templomot 1554-ben veszik birtokukba a protestánsok. Az előadottakból látható, hogy évszámot erre a tényre a dolog természeténél fogvást lehetetlen megállapítani.

OKLEVÉLTÁR.

Wladislaus dei gracia rex Hungarie et Bohemie etc. fidelibus nostris prudentibus et circumspectis iudici et juratis civibus et toti communitati civitatis nostre Cassoviensis, salutem et gratiam. Ad querelam et supplicationem fidelium nostrorum religiosorum fratrum prioris et conventus ordinis predicatorum divi Dominici in monasterio gloriose virginis et matris Marie in prefata civitate nostra Cassoviense fundato degentium scripseramus nuper de vitricis prefate monasterii et rebus ad idem monasterium legatis vel donatis sive etiam in futurum legandis dandisque: quid de eisdem ipsi idem vitrici facturi essent nunc rursus comparuere in conspectu maiestatis nostre prefati fratres unacum aliquibus civibus de medio vestri pro eodem negocio, supplicantes nobis humillime, ut re ipsa adhuc melius discussa examinataque tandem extrema deliberacione eidem finem imponeremus, quo tam ipsi, quam etiam vos ex parte huius deinceps in quiete et bona pace permanere possetis. Attenta itaque ipsorum iusta supplicatione considerandum id quod petunt, omnino iustum et honestum esse, volumus constituimusque ut quidquid deinceps prenominato monasterio fratribusque in eodem pro tempore degentibus vel testamento vel quocunque alio modo legatum datumque fuerit, ad manus

vitricorum prescripti monasterii presente prioris ipsorum fratrum datur consigneturque, illudque cum scitu eiusdem prioris semper fiat et dum aliquas expensas utiles et necessarias vel pro monasterii restauracione ampliacioneque vel pro aliquo alio ipsorum fratrum aut monasterii usu facere opus fuerit, huiuscemodi expensas vitrici ipsi scitu ipsius prioris pro tempore constituti faciant. Itaque quo eiuscemodi res et pecunia exponentur priori quoque et conventui predicto semper constare debeat, preterea ex quo ipsum monasterium unacum aliis ecclesiis intra muros prefate nostre civitatis extructum existit pro vestra et ipsorum maiore et ulteriore concordia et perpetua quiete volumus ut quandocunque iudices novos elegeritis vel quandocunque pro vestra consuetudine vobis visum fuerit annuatim semel clenodia et argenteria prenominati monasterii iudice et consilio presentibus recenseatis revideatisque ac omnia in certo et vero numero conscribatis in rationariaque et regista inferatis, quorumquidem regestrorum copiam et exemplum alterum sit semper in manibus vestris, alterum vero in prefatorum fratrum religiosorum, quare fidelitas vestre harum serie firmiter precipimus et mandamus, ut a modo deinceps tam vos quam ipsi vitrici, sed et dicti fratres religiosi in premissis negociis hanc nostram determinacionem et deliberacionem semper servare et secundum eam et non aliter in his precedere debeatis, neque ab ea in aliquo recedere presummatis Aliud nullatenus facturi presentibus perlectis exhibendum restitulis. Datum Bude octavo die sancti Steffani regis et confessoris anno domini millesimo quingentesimo quarto.

(Egykorú másolat 19198. szám.)

1510.

Nos T. iudex et iuraticiues, necnon tota communitas ciuitatis Cassoviensis. Memorie commendamus tenore praesencium significantes. quibus expedit uniuersis presenciam noticiam habituris, quod reverendissimus in Christo pater et dominus dominus Georgius episcopus ecclesie Quinqueecclesiensis maiestatisque regie summus et secretarius et cancellarius etc. dominus noster beniuolentissimus, attenta mentis consideratione pensitans ad assequendum eterne beatitudinis praemium, quo omnis humane vite finis vergit tenditque, nihil esse conducibilius, nihilque ad propulsanda animarum dispendia, que nullo sunt praecio reparabilia, salubrius magisque necessarium quam saluti anime consulere, et ea que diuinum cultum concernunt pia sinceraque mente, omni denique studio curare. Cum praesertim omne viuens mortalitati sit obnoxium, quid etiam iuxta dictum euangelicum homini prodest si vniuersum modum lucretur, anima vero eius detrimentum paciatur. Ob singularem igitur quam r. d. sua ad diuinum cultum gerit deuocionem et obseruanciam et deinde ob pium et sincerum (tanquam verus pater et conseruator patrie) amorem affectionemque erga patriam ac publicum tocius ciuitatis et ciuium incolarumque eiusdem emolumentum et vtilitatem ceteris etiam rationabilibus de causis motus, nobis praetactis iudici et iuratis ciuibus totiusque communitatis dicte ciuitatis Cassouiensis et vniuersis successoribus nostris iuspatronatum capelle in honore annunciacionis in primis alme dei genitricis semperque virginis Marie dedicata ad latus a parte meridio-

nali ecclesie parrochialis beate Elizabeth hic Cassouie per progenitores eiusdem constructe et edificate, libere dedit et contulit, atque in personas nostras transtulit quiquidem in refrigerium et salutem anime sue necnon animarum parentum et omnium consanguineorum suorum hec diuina officia ibidem peragere et decantare solemniter instituit et ordinauit. Vnam videlicet missam decantandam per magistrum chori ac vniuersos capellanos dicte ecclesie parrochialis et cum organis in honore sancte et indiuidue trinitatis singulis feriis quartis, item feria sexta per eosdem omnes, magistrumchori et capellanos vnum requiem. In singulis autem sabbatis diebus per praefatas similiter omnes personas vnam missam rorate de annunciacione beatissime Marie virginis similiter cum organis. Pro quibus missis hic celebrandis (áthuzva: sua R. d.) annuatim dictis Capellanis soluuntur florenos quadragintaquinque, organiste flor. quattuor et campanatori flor. vnus, faciunt in toto flor. quinquaginta. Praeterea per praefatos magtstrumchori et capellanos pro tempore constitutos singulis diebus horas canonicas in praefata ecclesia parrochiali (áthuzva: pro tempore constitutos) beate Elizabeth deuote decantandas annualim flor. ducentos dari instituit et ordinauit, de quibus dantur domino plebano pro tempore constituto flor. viginti et reliqui cedunt dictis capellanis. Item ante initium summe misse per magistrumchori et capellanos praefatos ac toto scholarium cetu in organis Te deum laudamus etc. decantare similiter instituit, pro quo iterum soluuntár capellanis fl. quindecim (áthuzva: vigintiquinque), organiste flor. sex et cantori quattuor flor. soluuntur, deinde sub Eleuacione corporis Domini in summa missa per canthorem et scholares in choro cantari debet Glo-

ria laus etc. pro cuius decantatione iterum soluuntur cantori flor. quattuor Tandem in (áthuzva: praefata) capella ad latus ecclesie beati Michaelis archangeli per sum reverendissimam dominationem erecta et fundata singulis diebus vna missa per decem pueros in schola degentes iuxta nomina missarum iam inceptarum decantari debet et ad celebrationem huiusmodi quotidiane misse praefati capellani tum ratione praefate summe, que ipsis vt superius expressum est datur, tum etiam que alii quattuor flor. qui eisdem de nouo propter hoc singulis annis adduntur tenentur semper vnam de medio ipsorum dare, ad missam huiusmodi celebrandam rectori autem scholarium, vt tales pueros decem eliget atque instruat ac diligenciam cum eisdem pueris in cantu habeat et procuret, vt semper sint in pleno numero, soluuntur flor. decem, cantori vero similiter, vt ad ipsos pueros intendat ac diligenciam circa eosdem habeat dantur flor. duo, singulis autem praedictis pueris datur fl. unus per annum, hoc est decem fl. vt eo sint diligenciores circa dictas missas decantandas, domino autem plebano pro tempore constituto, vt etiam ad huiusmodi officia superintendat dantur fl. tres pro ut et quemadmodum has omnes praemissas eiusdem domini episcopi ordinationes atque missas iam incepimus et modo praemisso continuamus et quemadmodum etiam tam dominus plebanus quam capellani ac rector scholarium libere et sponte haec omnia praemissa acceptarunt. Postremo pro perpetuis missis singulis diebus in ecclesia parochiali sancte Marie in oppido Lyzka constructa et erecta, vbi corpus et ossa honeste condam domine Anne, matris ipsius domini episcopi in deo requiescunt ex reliquo quod ex censu trium milium florenorum erit fideliter et sinceriter semper singulis

annis plebano (áthuzva: et aliis vt idem dominus episcopus ordinavit) administrare et reddere volumus. Vt autem huiusmodi missarum et horarum canonicarum ceterorumque diuinorum officiorum institutio perpetuis temporibus rite, integre et absque ulla negleccione peragi et obseruari posset sua r. d. omnes et vniuersas ipsius hereditates ad praefatum dominum episcopum de iure spectantes, pote domos in ciuitate Cassouiense existentes, videlicet quam nunc personaliter inhabitat, cum omnibus eiusdem pertinenciis atque vtilitatibus, item domum alteram condam Thome et Johannis Goebel deuolutam, tum eciam per eundem dominum episcopum a manibus alienis pecuniis suis redemptam et recuperatam, pro ut in libro nostre ciuitatis apercius continetur, item ortos, vineas, agros, prata in et circum hanc ciuitatem adiacentos, preterea domum et vineas omnes in territorio oppidorum Zantho et Thalya habitas, necnon possessionem Forro vocatam in comitatu Abawjwariensi existentem habitam cum omnibus vtilitatibus et prouentibus, quam videlicet possessionem idem dominus episcopus a Maiestate regia impetravit et eciam pecuniis suis a manibus alienis eam possidentibus redemit et liberavit, nobis preacti iudici et iuratis totiusque communitati et successoribus nostris vniuersis tanquam veris et legitimis patronis in perpetuum legauit et contulit, de molendino autem eiusdem domini episcopi circum hanc ciuitatem in fluuio Hernad currente ita dominacio sua reverendissima ordinauit, quod si ipsum dominum episcopum antequam sororem sew consobrinam suam dominam Annam, consortem domini Alexii Thwrzo ex hac vita emori contigerit, tunc istud molendinum vita sua deuoluat ad eam, si autem heredes suscepit illud molendinum penes here-

des ipsius maneat. Si vero ipsa absque heredibus decesserit istud quoque molendinum ad nos et hanc ciuitatem mox post illius obitum deuoluatur. Et vt commodius praescripta omnia exequi et soluere possimus et dictorum officiorum institutio magis ac firmitus stabiliretur, preter supra memoratas hereditates vtpote domos, vineas, agros, prata etc. possessionemque Forro ipsa ciuitas et respublica vniuersique ciues et incole aliquod emolumentum atque commodum percipere possent sua r. d. eciam certam pecuniarum summam videlicet tria milia trecentos et trigintatres florenos nobis beniuole modis et specificacionibus subscriptis dedit pieque contulit et largitus est tali interiecta condicione vt nos pro dicta pecuniarum summa annuatim absque vlla intermissione vel incuria pro censu fl. centum (áthuzva: nonaginta) de quolibet videlicet centumtres fl. dare et soluere, ac tam ex prouentibus dictarum omnium hereditatum et bonorum, que eciam ex eodem censu pecuniario diuina officia per r. d. suam ordinata et instituta in perpetuam inuiolabiliter tenere et obseruare capellasque ipsas cum candelis et omnibus attinenciis prouidere debeamus et teneamur. Et quamvis non parui oneris sit nos et vniuersos posteros nostros ad id obligare et astringere verum animo omni ingratitude nota carente et immuni attendentes et sedule reuoluentes summa et incredibilia beneficia in nos et ciuitatem ipsam per r. d. suam semper benignissime in hoc usque tempus collata et exhibita. Et quod omnibus arduissimis causis et negociis nostris r. d. sua tanquam tutissimum azylum et beneficentissimus patronus atque auxiliator semper extitit, que singula recensere et enumerare magni laboris atque proximitatis esset pro ut eciam in posterum d. suam reverendissimam facturam non du-

bitamus, considerantes eciam id nostris interesse honoris vt in ecclesia cultus diuinus feruenciore erga deum amore exhiberetur, presertim cum ex tot et tantis hereditatibus atque prouentibus cognouimus uliquam et perpendimus nos absque aliquo grauamine nostro vel huius ciuitatis pretacta onera posse suscipere et exequi. Igilur nos prae-
memorati iudex et iuraticiues totaque communitas dicte ciuitatis Cassouiensis requisicioni suae r. dominacionis vltro sponte et libere beniuoleque consentire et moremgerere vnanimi parilique consensu maturo prius superinde inter nos habito consilio volentes, iuspatronatum dictarum capellarum, necnon hereditates videlicet domos, vineas, agros, prata et possessionem Forro praenominatas cum dicta pecuniarum summa nunc ad manus nostras plenarie et effectiue ac cum pleno munero data et assignata suscepimus atque occupamus et illas omni diligencia colere volumus et promittimus, hoc tamen excepto si (quod deus optimus auertat) aliqui huius regni hostes] ingruerent vel superuenirent ipsasque vineas et hereditates vsque adeo et in tantum desolarent, vt nullo pacto restaurari repararique possent. alias nos semper cum omni cultura illas colere et colifacere omni cum diligencia ex illorumque prouentibus et pecuniarie summe censibus omnia officia diuina premissa modo premissa per r. d. suam ordinata et instituta in omni modo et forma seruare et peragi facere ipsasque capellas cum candelis ac reliquis edificiis ad id necessariis semper prouidere volumus, promittimusque semper perpetuis successiuis temporibus, quod si (quod deus auertat) prescriptam ordinacionem et constitucionem eiusdem domini episcopi ac solucionem ad hanc necessariam nos aut] successores nostri iudex et iurati ciues ac tota communitas huius

ciuitatis modo premissis facere et exequi in toto vel in parte neglexerimus aut quoquo pacto non curaremus extunc idem dominus episcopus vita sua superstite vel plebanus pro tempore in parochiali ecclesia hic constitutus (áthúzva: aut plebanus noster huius loci pro tempore constitutus) libere nos et hanc ciuitatem ad hoc exequendum et omnibus predictis ad satisfaciendum quocumquomodo ac iure libuerit cogendi habeat facultatem, hoc eciam expresso, si forte cum tempore pretacta possessio Forro redimeretur, ex tunc in tali casu omnem illam pecunie summam, puta quattuor milium fl. ad manus nostras recipiemus et sicuti de aliis tribus milibus fl. ita de istis quattuor milibus quotannis censum puta centum et viginti fl. de quolibet videlicet centum tres persoluere et illos ad predicta officia perficiendum dare et administrare fideliter volumus. Immo suscipimus, occupamus, promittimus et pollicemur bona fide et ad hec omnia supradicta nos et ciuitatem ac vniuersas posteritates nostras ac successores obligatos et obstrictos esse volumus. In cuius rei fidem et testimonium presentes literas nostras sigilli ciuitatis nostre autentici appensione munitas eidem reverendissimo domino Georgio episcopo duximus concedendas. Datum etc.

(Eredeti fogalmazvány papiroson, Kassa város titkos levéltárában.)

1513.

Prudentes et circumspecti domini et amici nobis honorandi. Sciunt bene vestrae dominationes, quod dederamus superiore tempore pro vobis mille florenorum, ex quibus defalcatis illos quadrigentos et quinquáginta flo.

renos eapellanis horas canonicas istie decantandum datos et item summam illam per v. d. sorori nostre domine Anne et consorti domini Georgii Swarcz datam. Nunc rogamus v. d. magnopere, quod ex illo residuo velint ipsi domine sorori nostre centum florenos et item alios florenos centum dicte domine consorti Georgii dare. In quo nobis rem gratissimam facietis. Easdem vestras dominationes optime cupimus valere. Ex Buda in festo beati Matthie apostolis 1513.

Georgius episcopus ecclesie Quinqueecclesiensis etc.

Kivül: Prudentibus et circumspectis domini iudici iuratisque civibus civitatis Cassoviensis dominis et amicis honorandis.

(Papiros, zárlatán piros pecsét, 910. sz.)

1514.

Egregie vir, domine nobis honorandissime post salutem. Misimus aliquas literas vestrae dominationi nobis hys proximis diebus delatas, ex quibus bene intelligere potest eadem, quibus regnicole calamitatibus per cruciferos opprimuntur, quorum insultibus de voluntate fratrum et amicorum nostrorum dominorum ac ceterorum nobilium diversis comitatibus prope circumiacentibus commorantium resistere et obviare diutius nitimur, hys enim diebus proxime venturis congregamur Agriam capitaliter et cum gentibus nostris ac reverendissimi domini episcopi Agriensis ast etiam cum nobilibus quinque comitatum indeque proficiscimur contra prefatos cruce signatos, ubique eos trucidamus, donec ipsorum rabiem de-

lere poterimus. Rogamus igitur vestram dominationem unacum fratribus et amicis nostris prefatis, ut aliquos pedites cum pixidibus et aliis armis in auxilium nobis mittat eadem, necnon et pulveres bombardarum, sicut et nuper petieramus, unam masam. Ac quitquid (!) pro eisdem pulveribus optatis, vestrae dominationi remitemus, atque unum tubicinem mittere velit v. d. cetertque domini cives Cassovienses Et que reliqua sunt, huic discreto viro Emerico presbitero, capellano nostro, quem ad revidendum et consolandum filium nostrum in gymnasio vestro Cassoviensi erudiendum servamus, misimus presentium videlicet ostensori commisimus referanda cuius dictis et relatibus fides est adhibenda, petimus vestram dominationem secus non faciatis, de quibus ut regratiari valeamus unacum predictis fratribus et amicis nostris et in similibus aut multo maioribus complacere posse opportunio v. d. optamus. Valeatis felicissime v. d. Datum in castro nostro Zendrew die dominico inter octavas festi ascensionis Christi anno domini millesimo quingentesimo quarto decimo.

Joannes Bebek m. p. de Pelsewez.

Kivül: Egregio domino Michaeli Kakuk iudici civitatis Cassoviensis amico nobis honorandissimo.

(Papiroson, zárlatán zöld pecsét, 929. sz.)

1517.

In nomine domini amen. Ego Briccius presbiter plebanus et vicearchidiaconus de Zykzo futura considerans satis eger corporis, mente sana de bonis adeo datis facio tale liberale testimonium.

Item ad fabricam sancti Johannis Agrie lego unum cypbum argenteum magnum et duo media vasa vini. Item domino archidiacono lego medium vas vini.

Item heremitis de Laad¹⁾ lego florenos decem pro fratrum indigentibus, ut triginta diebus continuis cantent requiem cum vigilia et placebo.

Item similiter fratribus de Wamos lego florenos decem propter easdem tricesimas decantandum.

Item ad claustrum de Gewr²⁾ florenos decem.

Item ad claustrum de Zenthleek florenos decem.

Item ad claustrum Wyhaz florenos decem.

Item ad claustrum Gombazegh florenos decem.

Item ad claustrum Haromhegh florenos decem.

Item ad claustrum gewuczy bodoghazzon florenos decem.

Item ad claustrum Zenth-Jacob florenos decem.

Item ad claustrum Zantho similiter decem.

Item ad claustrum Zenth-Anna florenos decem.

Item ad claustrum sancte Katherine similiter florenos decem semper pro decantandum tricesimis pro refrigerio anime mee et parentum meorum, si fratres in claustris degentes sic habere voluerint, si aliquod claustris ex hys noluerit, tribuant alteri.

Item dominis presbiteris in Myskolez habitantibus omnibus similiter computatis lego florenos decem pro eisdem missis dicendum.

Item dominis presbiteris in Sayozenthpeter habitantibus lego florenos decem.

¹⁾ Sajó-Laád.

²⁾ Diós-Győr.

Item dominis presbiteris in Kerezthwr habitantibus pro decantando tricesimis lego florenos quinque.

Item dominis presbiteris de Zantho florenos quinque.

Item dominis presbiteris de Thalya florenos decem.

Item dominis presbiteris de Tharczal similiter florenos decem.

Item dominis presbiteris de Zerench florenos decem.

Item dominis presbiteris de Zikzo florenos decem.

Item dominis presbiteris de Lyzka florenos quinque.

Item dominis presbiteris de Mohy florenos quinque semper pro missis decantandis tricesimis se sequentibus.

Item cuilibet plebano parochiali in vicearchidiacono Zikzo existenti lego unum florenum pro dicendis missis pro refrigerio anime mee et parentum meorum, quae quis devote voluerit dicere.

Item capellanus Benedicto lego florenos quartos, Martino similiter quartos, ut perficiant recommendationem et alia quae functi erunt.

Item scolastico florenos duos pro decantandum psalterio.

Item florenos quinque lego, ut festivis diebus dividantur pauperibus.

Item ecclesie de Nyek lego florenos decem pro emenda casula.

Item ecclesie de Besenyew lego florenos decem, ut emant super eos casula alba.

Item ecclesie de Zalona lego florenos quinque, ut quae sunt necessaria ad ecclesiam et ad dei cultum de ipsis disponant.

Item genitrici mee lego florenos centum, quos Ladislaus de Fynke simul et semel ipsi persolvat propter vadium, quod apud me continet.

Item eidem genetrici lego hereditatem omnem cum pecoribus, equis duobus albis et curru magno.

Item eidem lego quatuor vina et acervum bonum.

Item subam vulpinam panno subductam cum aliis vestimentis.

Item unum acervum non venditum lego, ut vendant, et precium reservatur Blasio, quem ego enutriv.

Item famulis, quibus salaria non essent soluta aut aliquibus, quos in se dampnificassem restitutionem faciant.

Item currum kolya lego successori.

Item libros, quos pecuniis propriis habeo emptos lego ad claustrum Haromhegh.

Item ad pompas funebres lego duo media vini et florenos quinquaginta.

Item fratribus meis in Fewldes existentibus in simile lego florenos decem.

Item mensam cum scuteliis plombeis et omnibus utensilibus domus lego genitrici mee, alias mensas et sedilia lego successori domus.

Item nemo credat tantas me habere pecunias in promptu, sed in debito.

Item dominus plebanus de Zantho tenetur florenos viginti et quinque vacuis vasis.

Item duo altariste de Thalya tenentur florenos decem et denarios septuaginta quinque, quorum alter Benedictus nomine seorsum tenetur florenos $7\frac{1}{2}$ et in simul tenentur aptem vasis vacuis.

Item dominus plebanus de Zerench tenetur duobus vasis vacuis.

Item duos acervos vendidi sexaginta quinque florenos quorum quinquaginta quinque non sunt soluti.

Item Johannes Bontha de Zykzo tenetur floreno uno.

Item Matheus Forray floreno uno.

Item Benedictus Dobolchay de Myskoch floreno $3\frac{1}{2}$.

Item dominus Arnoldus de Lazlofalwa floreno 4.

Item jobagio meus Philippus floreno uno.

Item Stephanus Ewthwes floreno vigintisepem tenetur.

Item vina remanenta educillerunt et ex precio eorum legata perficiantur.

Item Simon Horwath de Besenyew tenetur florenos sex, cuius calicem habeo in pignorem, quatuor coclearia argentea et unus medius cyphus argenteus sunt impignorati de Mohy octo florenibus, si redimuntur, solvant.

Item quidem frater meus heremita tenetur florenos sex. Remitto ipsi ita tamen, quod cum fratribus missas dicere faciat pro eisdem.

Item habeo adhuc in promptu florenos vigintisepem et quattuor media vini, que sunt condam domini Martini altaris, quos lego, quo executor meorum sagacitatibus.

Item ecclesie parochiali de Zikzo lego florenos decem.

Item ecclesie sancti Nicolai lego florenos 5.

Item Simon Olah de Wyfalw tenetur fl. 5. d. 46.

Item habeo agnellos decimales usque ad quinquaginta quos lego ad hospitalia Cassoviensa pro enutricione pauperum.

Item tunicam magnam rubeam lego domino Petro plebano de Bewlch.

Item minorem rubeam tunicam lego Dyonisio germano meo

Item unum cheze argenteum lego, ut ex eo disponatur reservacium corporis Christi et detur ad ecclesiam de Bessenyw.

Item subam de tergo vulpina lego Martino presbitero capellano meo.

Item unum biretum lego Valentino presbitero videlicet rubeam.

Item alterum bruneli coloris lego Ambrosio altarista.

Item peto dominos magnificos, ut vina in vineis plebanatus anni presentis. qua summa cum diligencia colui, vindemianda condividere permittant, quorum partem lego successori, alteram autem partem executori largiantur pro salute animarum.

Item successori lego duo pulviniria, duo cervicalia, duos cussinos et duo lintamina, vacua vasa 12.

Item dominus Silvester tenetur si quinque, quos rogaverat mutuo domino Stephano de Peren et licet fuerunt duodecim, tamen solvit 7, quinque autem tenetur. Quos lego ad dispositionem domus Johannis presbiteris.

Item habeo lagenas plumbeas in teca quinque, lego Demetrio plebano de Homrogd cum caliga nova et una ladula duobus florenis.

Item cultellum argenteum cum vagina et villa lego Oswaldo plebano de Zaulho.

Item venturas fruges decimales lego, ut equalis pars detur domino Silvestro et Petro Jacob, depositis quilibet eorum florenis duobus, altera vero pars detur genitrici mee.

Item alia committo sagacitati executorum. Executori vero ad dispositionem huius testamenti eligo egregium Johannem Derencheny de Kerezthwr, egregium Ladislaum de Fynke, honorabilem Demetrium presbiterum plebanum de Homrogd, dominum Silvestrum de Kerezthes et providum Anthonium Basy de Gyanda, rogans et obsecrans eos, ut Dei iusticia intuentem et misericordia eius conside-

rantes propter eorum zelum animarum, non tardani neque differant, sed quo cicius poterant, perficiant sub divine vindicte super se vencionem. Datum in Zykzo feria quarta ante nativitalis gloriosissime virginis Marie anno domini millesimo quingentesimo decimo septimo.

(Egykorú másolat papiroson, Kassa város levéltárában, 978. sz.)

1519.

Post serviciorum nostrorum recommendacionem. Magnifice domine, domine, nobis graciose. Accepimus literas magnifice vestre credencionales, simul et egregium Czapy familiarem vestrum cuius dictis et relatibus iusta fide accessimus, hic enim nomine et verbo m. v. nobis plane exposuit, quo pacto doctor Nicolaus de Bezdyd, m. vestre retulisset (et quidem salis inverecundo et minus veridico ore) nos tam in rebus ipsius quam persona et honore suo turbasse, quod revera, doctoris cuius titulum ipse gerit, aliud quam veritati conforme sit, dicere potissimum tam magnifico domino et veritalis patrono inhonestum ac turpe est, quapropter M. domine, ut rem et acta eius apercius cognosceretis, alcius et a principio exordire opere precium duximus, Postquam illi prenominato doctori nostrum in gremium venire et se nobis associare cordi fuit, eum iuxta iura et decreta civitatis nostra iuramento fidei obligavimus, ut serenissimo principi domino et domino nostro graciosissimo, Ludovico rege Hungarie etc. ac iudici et iuratis civibus civitatis nostri omni fidelitate atque obsequio tum publicis tum privatis in rebus parere velit, hic inter nos vivere et conversari, ut civis noster cepit, verum in dies rumor

et fama de vita eius irreligiosa et minus christiana vulgo spargebatur, qui neque confessionem neque communione sacramenti uteretur, quod ut iam certo auctore intellexeramus, nos tanquam vere christiane fidei cultores et boni exempli amatores, predictum doctorem ad nos accersire fecimus sibi que famam ab hominibus de eius vita predicantem narrare et obicere paterno et pio sermone cepimus, ut se christianum non modo nomine, verum vita et opera exhiberet, quod coram nobis tunc publice se deinceps facturum bona fide pollicitus erat; post hec proximis diebus elapsis religiosi patres de monasterio divi Nicolai ad nos venerunt, nobis de prefato doctore narrarunt, quomodo ipse sacris iniciatus esset sepius missam celebrasset et de eorum ordine apostasset, quod ipsi patres veris auctoribus et fidedignis testibus comprobaturi essent, insuper et muliere qua ut uxore hactenus usus fuit ad fidem christianam attestante, que iam etriginta (sic!) et aliquod annos vitam saluti adversam egisse cognoscens, amplius deo devotam habere cupit. Nos volentes huic rei honesto consilio, ne tantum facinus in publicum daretur. occurrere, et cum predicto doctore in secreto ob honoris titulum loqui, missimus ergo semel et iterum, ad nos ut veniret, qui, ut promisit, neque primo neque secundo venire curavit, verum forte facinoris sui conscius rebus suis compositis et curribus oneratis fuga occulta per equum sibi consulere intendebat, quod quamprimum intelleximus, tandem per homines nostros in domum nostram equeꝝ inductus est et obicientes quid nam ageret et quo fuga properaret cur honori proprio non parceret, et honesta nostra vocacione ad nos non venisset, atque ibi seriem tocius eius vite ostendentes et penentes, ut se ad tam inhonesta et non

christiana vita purgaret. qui non coactus non compulsus se sua sponte et bona fide se purgaturum spopondit, et ab ea die ad paternas edes soluturum, unde honesti exitus usque ad nos et vile sue literas testimoniales adducturum promisit, neque interim res et bona sua a nobis amutura, nisi prius de perniciosa suis nominis fama se immunem et liberum faceret. Super quo literas obligatorias propria manu scriptas et eius sigillum unitas nobis tradidit. in eisdemque literis res et bona, que apud nos reliquit in domo propria consignavit. Nihil neque in auro neque in monetis pecuniarum relinquens, sed quidquid pecunie in paratis tunc habens secum abstulit. Nam ducentus in auro florenorum M. vestre esse dicebat, quos ut res ad M. v. nupcias ordinaret, eciam recepit, quare M. domine vos maiorem immodum rogamus et observamus, ne singula predicti doctoris verba fide accipiat.

(Fogalmazvány egy iv papiroson. A fent említett Miklós doktornak Kassa város tanácsához 1519-ben irt levelében ily aláírás olvasható: „Nicolaus de Besdid, doctor ac phisicus m. d. S. de Lossonez.“)

1521.

Prudentes et circumspecti domini et amici nobis honorandi. Ea, quae nobis scripsistis bene intelleximus. Probamus diligenciam et sollicitudinem vestram: quam in negocio prepositure ecclesie de Jazow impendistis. Bene omnia a vobis sunt facta. Ita enim pro conservatione libertatis civitatis istius vestrae facere convenit. Gracias etiam vobis habemus, quod ad nos hoc totum negotium prepositurae istius reiecistis. Miserat ad nos etiam conventus ecclesiae ipsius de Jazow hominem et literas suas,

quibus nobis fratrem Valentinum priorem suum commendabant et significabant, quod eundem in praepositum eorum elegissent. Satis quot et quantae dissensiones difficultatesque fuerunt etiam annis superioribus ratione ipsius prepositure de Jazow. Ne igitur etiam deinceps tales differentiae fierent, visum est nobis, ut paulatim non in juspatronatus et auctoritatem collacionis ipsius praepositure insinuemus et paulatim in dominium ipsius collacionis veniamus. Postea cum in ipsa praepositura fundamentum habuerimus et dominium et potestatem aliquam in collacione praepositure eiusdem pretendere poterimus, possumus facere id, quod voluerimus. Quapropter visum est nobis, ut huic fratri Valentino ex quo est unus ex fratribus aliis et est religiosus, preposituram ipsam conferamus, conferimus igitur ei eandam preposituram ipsam conferamus, conferimus igitur ei eandam preposituram vobiscum una. Sed ita quod conventus ipse de Jazow det vobis literas, quod non ipsi hunc elegerunt, sed solummodo nobis et vobis supplicaverunt nosque tanquam petronos prepositure ipsius rogaverunt, ut huic preposituram ipsam daremus, ne postea successu temporum possint allegare, quod etiam antea ipsi prepositum de medio eorum elegissent et preposituram ipsam ei contulissent cui voluissent. Quare huic fratri Valentino preposituram ipsam vobiscum una dedimus, cum postea Deo auxiliante ostenderimus, videbimus, quomodo et qualiter serviciis ecclesiae ipsius providebit. Ad reliquum est bene vos valere optamus. Ex possessione Kewlesd sabbato proximo post festum beati Briccii episcopi anno 1521.

Georgius episcopus ecclesiae Quinque-
ecclesiensis etc.

Kivül : Prudentibus et circumspectis judici et juratis ceterisque civibus civitatis Cassoviensis dominis et amicis honorandis.

(Papiros, zárlatán piros pecsét.)

1524.

Demetrius de Nyas dei et apostolice sedis gracia episcopus in Christo patris et domini domini Georgii miseracione divina archiepiscopi ecclesie Strigoniensis locique eiusdem comitis perpetui ac et secretarii cancellarii regie maiestatis primatis Hungarie et apostolice sedis legati nati etc. in pontificalibus et spiritualibus vicarius et causarum auditor ecclesie Strigoniensis generalis, dilectis nobis in Christo universis et singulis dominis ecclesiarum parochialium plebanis ac capellarum et altarium rectoribus ceterisque presbiteris quibuscunque in et sub Strigoniensi ac eius jurisdictione spirituali necnon Agriensi diocesibus ubivis constitutis et existentibus, qui cum presentibus fueritis requisiti aut alter vestrum fuerit requisitus, salutem in domino et nostris firmiter obedire mandatis. Noveritis ad nostram non sine gravi animi nostri displicencia pervenisse audienciam, qualiter religiosi guardianus et eeteri fratres conventuales nuncupati ordinis sancti Francisci in monasterio sancti Nicolai confessoris de Cassovia dicte Agriensis dioecesis degentes, norma et honestate regulari abiecta Deique et hominum timore postposito, vitam ducentes scandalosam et dissolutam, superioribus diebus inter alias ipsorum insolencias quemdam civem Cassoviensem nulli penitus rei illicite operam dantem in monasterio ipsorum predicto gravissimis verberum plagis affecissent et plures

alios in dies patrarunt excessus in perniciem salutis animarum suarum ac detestabile exemplum et scandalum plurimorum. unde volentes premissa sub dissimulacionis velamine subticere, ne exinde maiora scandala alieque pravitates inter christifideles oriantur, de speciali commissione et mandato predicti reverendissimi domini Georgii archiepiscopi vestre et cuiuslibet vestrum discretionem insolidum in virtute sancte obediencie et sub . . . , pena, quam in vos et alterum vestrum huiusmodi mandatum nostrum exequi recusantes seu accusantem trium dierum canonica monicione premissa a die exhibicionis presencium vobis fiendum computandum ferimus in his scriptis districte precipiendum committimus et mandamus, quatenus acceptis presentibus ac cum et quando cum presentibus fueritis requisiti aut alter vestrum fuerit requisitus ad predictos quardianum sew alium dictorum fratrum in ipso monasterio superiorem et dictos fratres personaliter accedatis vosque in predicti reverendissimi domini Georgii archiepiscopi vel nostram peremptorie citetis presenciam, quos et nos harum serie sic citamus ut ipsi tricesima secunda die a die huiusmodi citacionis de ipsis fiende computandum Strigonii coram predicto reverendissimo domino Georgio archiepiscopo vel nobis per dictum quardianum aut alios eorum procuratores vel excusatores de medio ipsorum cum plena informacione transmittendum legitime compareant ad respondendum super huiusmodi querelis vel saltem alias se legitime excusandum aut super omissorum veritate experiendum et experiiri videntum et audiendum vel dicendum et causam, si quam habuerint, rationabilem cur premissa fieri non debeant allegandum certificandum eosdem sic citatos, quod sive ipsi in dicto termino compareant, sicut prefertur sive non

ipsis ulterius non citatis servatis servanda ad ulteriora procedemus ipsorum absentia vel contumacio in aliquo non obstantes et tandem seriem ipsius vestre citacionis cum nominibus citatorum ac quicquid in premissis feceritis, nobis suomodo conscienciose rescribatis, presentes in speciem remittentes. Datum Strigonii quintadecima die mensis Januarii anno domini millessimo quingentesimo vigesimo quarto.

Valentinus de Gyrmolth notarius de mandato.

(Eredetije papirosen, rányomott piros pecséttel, 18134. sz.)

1527.

Glück, hayl sállickayth, fridt unnd aynickayth geb euch Goth czw eynem newen jar. Namhafftige, weysze richter unnd herrn. Nachdem als ich pin vermoneth worden, widerum auf czw nemen mein vorigen dinsth, lass ich ewr herschafft wissen, das dy unbeczallung dy grosth ursach meines abschadens ist gevesen, als ich das oft auf der cancel, mit czeteln, auch mündtlich gedacht hab unnd desthalben auff dem predigstul 2 jar vergangen gesagt hab: kayn adventh, ob Got wele, czw Cassaw mer czw predigen. So noch hesst des tags dy ursach verhanden ist. so kan ich nit kumen. Sunder so ich wir mercken, das mich ewr herschafft von des gunters (?) wegen unnd andree gutte lewth dy das vermugen (wen dy armen wil ich nicht betruben) getrewlich wern bezallen, so ich dos jar hab ausgedineth unnd wurth hinab ayntrechtig gerufft unnd begerth von allen mit aynander, so wil ich dass nicht abschlagen. Sunder ich hoff, Got wirth ewr herschaft ayn frumen unnd ge-

lerthen man schiken, des ir meiner nicht werdt begeren;
mit dem wunsch ich ewr herschafft mit sampt der ganzen
gemayn vil haylsamer tag mit grosser dankberkayth
aller gutter mit mit lob preyss und erlikayth
nach czw sagen. Gegeben czw Bartphal am dinsttag vor
Anthoni 1527.

Wolffganguß Schuster prediger
czw Barphal (!)

Kivül: denn namhafftigen weysen unnd vorsichtigen
richter unnd herrn der kuniclichen stath Cassaw seynem
gunstigen herrn unnd woltetern.

(Papirosen 1213.76. sz.)

1528.

Goth der himlische vatter durch dasz leyden unnd
vordinsthnusz seynes eyngelborn sunesz Jesu Christi be-
schütze euch unnd bevar vor allem übel amen. Liben
herrn unnd brüder. Wie euch Goth durch Christum ge-
sammelth hath, also bith ich durch Christum unsern hay-
lanth, dasz ir ym wolt offern eyn dimutign unnd rey-
sammen geysth, unnd czwischen euch erczeygen christ-
liche brüderliche unnd rechtgeschaffne liebe, abstellen al-
len grollen, neydt unnd hasz, alsz sich czimdt newgebo-
ren kindern in Christo, übertrag aynen den andern mit
worten unnd tath, vorbinth euch in Christo durch dasz
banth der rechtgeschaffen lieb, gelaubt stark dasz euch:
mein Christus (den ich beken bisz in den toth) ist ge-
boren unnd gestorben getrawth in yn wen er isth ewr
seligmacher unnd beschützer, er toth unnd macht leben-
tig, er schlecht unnd macht gesundt, er sucht unnd ge-
warth dy seynen (alsz Job) durch manicherlay trewbsal,

dar durch er sy wil füren in eynem festn glauben unnd
czwversicht czw ym, wen er beverth dy seynen, auff dasz
er sy moch finden, alsz dy seiner genath wirdig seyn,
glaubt unnd hofft in yn, wen wo ir nit gedenckt do wirth
er, her ausz lassn scheyn, dy son seynem gotlichen ge-
nath unnd barmherczikayth, ich wolt euch (dasz wasz
Christus, mein haylanth) gern helffen mit leyb vnnd sel,
wo ich nur kondt, wen ewr unfal unnd betrubnusz is
mein unnd wen dasz goth wolt, dasz al ewr unglück
mocht auff mich gevorffen, wen so wolt ichs in Christo
von herczn gern tragen, darumb bit ich ewch, lieben
bruder, handelt an Christo inchig sunder ee dann yr
czw sam kumpt bith Christum unnsern schepper unnd
haylanth umb eyn gutten rath, verlasth yn nicht er wirth
ewch in der warhayth nicht verlassen, seyth aynsz in
Christo, wen ewr czwitracht isth auch eyn ursach ge-
wesen, warumb ich Kasschaw vorlassen hab neben andern
ursachn. Sunder dasz alsz sey nu nichez, got durch
Christum bevar unnd beschücze euch amen.

Wolffgangus Schuster.

Kivül: Den ernreychn vorsichtign Richter unnd herrn
mit sampt der ganczn gemeyn seyne liben herrn unnd
brudern czw Ksachaw.

Alatta más kézzel: 1528.

(Eredetije papiroson, zárlatán zöld peesét, 1365|129. sz.)

1526. (?)

Ad vicarium Agriensem.

Posterique ramior aures l. d. v. proculatis, quo
pacto concionator noster nulla divini legis vel infirmi
fratres rationi habita, in populum publica concione spar-

sisset, ut quilibet hoc quadragesimali tempore libere butiro, ovis et caseo absque peccati noxa uti posset, eadem continuo et ex officio ad eundem literas monitionas misit, quatenus id vel revocaret vel se juri ad expurgandum Agriam sisteret. Nos perinde moti v. vestram praesentibus adire ex re fore duximus, quibus ob veritatem d. vestra certior fieret et delator quisquis fiet, male haberet. Non enim Nos adeo dei verbo destituti sumus, ut evangelii nuncius si quispiam adversum dei praecepta sanctiones patrum vel dignitatem superiorum ore impendenti in plebem ex concione daret, sed illud surdis auribus fideri pateremur, qui gratia dei optimi maximi dei hactenus infidelitatis nulla labe notati instituto et more christiano recte viximus falemur eum sit verum dixisse quod pregnanter pueri morbo correpti, simul presencio viribus destituta alimenta jeiunii non ferre valentem prius venia pastoris ob temera modo absque proximi scandalo fiat, lactieniis uti possent, quae propter v. cogamus sumopere ne praedicatore nostro apud vos d. vestram egre habeat eundemque ob cuius profecto vita christianae doctrinae conformis proximo, honeste vite exemplo esse, neque veritatis oforibus zizamam puro tritico inferendum, miscere votum deinceps faciles praeter auros, qua in re verbis rem non gratiam faciunt verum etiam omnes honores officio recompensandam.

(Eredeti fogalmazvány.)

1526. (?)

Pro concionatore vocando.

S. p. nihil equidem harum in humanis agenti iucundius fore credimus prestantissime vir, nihilque anime eterna speranti felicius, quam verbo dei pure et sancte a quopiam viro evangelice veritatis plurimum perito doceri, cuius si qui penuriam habent, non tam vite eterne salutem, quam mortis discrimen obire, necessum est, ob id humanissime vir, nos in signi vestra eruditionem et evangelica ac vite morumque integritate, que non a simplici vulgo, verum viris longe doctissimis, iusto laudis precomo circumferitis allecti, hasce nostras ad dignitatem vestram literas dandas duximus, quibus Nos senatorii ordinis consensu, venerabilitatem vestram ad verbi dei apostolatam magnu effectum Cassoviam vocamus, quo nobis civitatisque nostrae universae plebecule sincera dei doctrina veritatis ac salvis iter ostendat qua iure magna spe freti, nobis persuadimus, Nos multarum a vobis pati repulsam, sed votis tam potes quod . . . reddi.

(Eredeti fogalmazvány.)

1525.

Nos fratres, frater Jacobus Esticampianus. prior ceterique fratres claustrum beatissime semper virginis Marie in alma civitate Cassoviensis fundati ordinis fratrum predicatorum tenore presencium fatemur, quod anno domini 1524. accepimus mutuo a circumspicis dominis juratis et consulatu Cassoviensi patronis nostris fl. XXV., item

pro anno domini 1525. iterum fl. XXV. ab eisdem ad futurum annum puta 1526. solvendum. In cuius fassionis debitorum certitudinem presentes sigillo iamdicti claustrum nostri munire curavimus ac uniuscuiusque nostras manus proprias submittere volumus. Actum in claustro prefato anno domini 1525.

Frater Jacobus, qui supra, manu propria scilicet.

Frater Lucas m. p.

Frater Michael.

Fr. Stephanus.

Fr. Blasius.

Fr. Gregorius Sorger.

Fr. Eguidus.

(19204. sz.)

1527.

Anno Domini 1527. die 8. Junii.

Nos fratres Georgius Illiricus, prior conventus beatissimae virginis Mariae Cassoviae fundati, necnon Gregorius Transsilvanus, sacrae theologiae humilis professor ac predicator conventus iamdicti orationis precatur. Accipimus mutuo ab insigni senatu pro vinearum conventus cultura fl. 32 in moneta bona; demum et pro expignoratione argenteae crucis eundem senatum dedisse fl. 33, quibus et ipsis conventus supradictus debetur; postremo et anno 1525 idem consulatus tribuit, et hoc mutuo, fl. 50 pro praefatarum vinearum cultura, tempore fratris Jacobi prioris praedicti conventus. Quibus omnibus nos obligatos fore astruimus praenominato dominio. In quo-

rum fidem praesentes sigillo nostri conventus roborandum duximus. Datum die et anno, ut supra.

Summa fl. 100 et 15.

(19209. sz.)

1529.

Ego frater Martinus de Scepusio inmeritus prior conventus gloriosissimae virginis Mariae ordinis praedicatorum Casschovie fundati fateor per praesentes quibus expedit universis, quod ego in persona omnium fratrum praefati conventus pro cultura vinearum nostrarum recepi mutuo anno redemptionis nostrae MDXXIX. 4-a may a circumspectis dominis civibus praefatae civitatis fl. X. persolvendum post vindemias proxime venturas. In cuius testimonium praesentes sigillo nostri conventus munendum curavi. Datum loco, annum et die, quibus supra.

(19218. sz.)

1535.

Prudentes et circumspecti domini et amici nobis honorandi post salutem et nostri commendationem. Significamus v. d. per praesentes, quod ad dominicum diem proxime venturam in civitati Eperyes certam habebimus congregationem ratione et praetextu decimae episcopalis, ea propter rogamus v. d. quatenus eadem etiam v. d. velint unum vel duos ex vobis ad praedictum terminum et locum inter transmittere, ut unacum vestris dominationibus et aliis dominis et fratribus nostris exinde tractare et consultare, quid nobis melius videbitur, valea-

mus rogamus easdem ne secus fecerit Reliquum est. quod v. d. felicissime vallere cupimus. Ex oppido Saros feria quinta proxima post festum beatorum Petri et Pauli apostolorum anno domini 1535.

Universitas nobilium comitatus
de Saros.

Kivül: Prudentibus et circumspectis dominis iudici et juratis civibus civitatis Cassoviensis dominis et amicis nobis honorandis.

(Eredetiye papirosou. zárlatán három sárga viasz pecséttel, a negyedik elveszett; 1612.7. sz.)

1552

Nos capitulum ecclesiae Agriensis memoriae commendamus, fatemurque et recognoscimus per praesentes quod prudentes et circumspecti iudices ac jurati cives civitatis Cassoviensis de illis quadraginta quinque marcis, quibus videlicet nobis de plebania eiusdem civitatis Cassoviensis in annis domini millesimi quingentesimi quinquagesimi et item quinquagesimi primi et secundi nobis debeant et obligabantur quindecim marcas certis rationibus illis relaxavimus, nos plene et integre, effectiveque contentaverunt et nobis satisfecerunt, super quorum contentatione et satisfactione nos sufficienter contenti, eosdem iudices et juratos cives ceterosque inhabitatores dictae civitatis Cassoviensis quittos expeditos ac modis omnibus absolutos reddimus et committimus harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum feria sexta proxima post festum visitacionis beatae virginis Marie

anno domini millesimo quingentesimo quinquagesimo secundo.

(P. H.)

(Eredetije papiroson, 1677. sz.)

1553.

Unseren freuntlichen gruss bevor. Erszame, fursichtige, weysze herrenn, erhaflige, gunstige, liebe freund und nachpern. Von wegen des erwirdigen herren Joannis Szomers, unsers predigers, hab wir umb nechsten E. F. W. weillauffig genuck geschrieben, unnd lecztlich angezeigt, das wier seine wirdigen von hinnen zu E. F. W. zu czihen nit lassen khünnen, den wier seiner notturfftig sein und seiner nit entperen khünnen, weil wier aber verstanden iczund, das E. F. W. noch im etlich wegen die tag eher zu schicken fürgenommen han, seind wier derhalben bewegt durch diesen briff diselwigen E. F. W. zu vermanen unnd zu erinnern, das sie garkhein wagen schicken sollen, denn wier des szinnens seind, das wier im aus der stat im Kheszmarck nit czihen wellen lassen, sunder sein würden pei uns pehalten, das hob wier E. F. W. freuntlich meinung nit verhalten wellenn, pegerende E. F. W. sich wol zugehoben. Geben zu Cassa am dienstag vor Joannis Baptiste, im 1553 Jare.

Richter unnd Rate der Stadt Casscha.

Kivül: Den erszamen, fursichtigen, weyszen herren richter unnd rat der stat Khaiszmarckt etc., unseren erhafligen, gunstigen, lieben freunden unnd nachperun.

(Papirosor, zárlatán a város pecsétje, 1702. sz.)

1554.

Ferdinandus divina favente clementia Romanorum, Hungariae, Bohemiae etc. rex, semper augustus, infans Hispaniarum, archidux Austriae etc. fidei nostro magnifico Eustachio Feledy capitaneo civitatis nostrae Cassoviensis salutem et gratiam. Expositum est maiestati nostrae in personis fidelium nostrorum prudentum et circumspectorum iudicis et juratorum civium dictae civitatis nostrae Cassoviensis, quomodo tu quartas frumentorum et vinorum plebano civitatis istius nostrae et aliis etiam possessionum eiusdem civitatis, plebanis persolvi solitas, non veteri et ab antiquo consveto more exolveres, ita ut miseri coloni viris et personis ecclesiasticis ob proventuum suorum denegationem destituti in administratione sacramentorum divinarumque cultuum exercicio non modicum paterentur defectum. Supplicantes nobis humiliter, dignaremur ipsis superinde gracie providere. Cum autem viros et personas ecclesiasticas suis legitimis et iustis proventibus per quempiam privari omnino nolumus, fidelitati tuae harum serie firmiter committimus et mandamus, ut acceptis presentibus et praemissis sic stantibus, dictas quartas vinorum pariter et frumentorum praefatis Cassoviensis et aliis possessionum civitatis istius nostrae plebanis, si quidem ii catholicae fidei sint et a sancta catholica et romana ecclesia dependeant illique obediant, sine ullo defectu administrare et exolvere administrarique et exolui, per eos, quorum interest, facere, neque eosdem plebanos tam tu, quam alius quispiam, proventibus eorum legitimis ad cultum divinum deputatis privare ullo modo

debeat et tenearis. Secus non facturus praesentibus perfectis exhibendum restitutis. Datum Viennae undecima die Octobris anno domini millesimo quingentesimo quinquagesimo quarto.

Ferdinandus.

(P. II.)

Nicolaus Olahus
Strigoniensis

Georgius Draskowyth
praepositus in Jazow

(Papirosen, 1713. sz.)

1554.

Memoriale pro civitatum nunciis.

Item si videbitur, domini nuncii petant a domino Matthio Zerdaheli, lectori Scepusiensi commendatorias ad reverendissimum dominum cancellarium etc.

Poterunt etiam a d. Rakowski petere, qui nunc est in Olazy in Liptovia.

Item poterunt in quibusdam negotiis uti consilio et opera d. Benedicti Bornemizza et Raphaelis Zeny.

Item posonii d. Andreas conveniat d. praefectum et consiliarios camerae pro relaxatione taxae impositae tribus hisce civitatibus. Et ut maiestas regia ipsas civitates ultra suos ordinarios, quos Maiestati suae consuetos reddit. Si omnino taxam relaxare noluerit Maiestas, supplicet, ut census ordinarii relaxentur.

Item Viennae vel ubi dominus cancellarius fuerit ante omnia diligenter resciscant d. nuncii vel ex domino Emerico Paluday vel ex alio secretario cancellariae, qui religione nostrae favent. Num tales literae seu mandata de captivandis civibus ex cancellaria exierint. Quod si

ita esse, certo compererint, poterint maiestati suae verbis et scriptis supplicare, exponentes innocentiam suam et obtestantes, ne hoc inusitato exemplo civium ac etiam aliorum fidelium animos perturbari sinat. Conveniant propterea et alios consiliarios curiae et dominos camerarios germanos et ungaros imprimisque d. cancellarium.

Item dominum cancellarium orent, ne ad delationem quorundam sinistre iudicantium, concordiam recte docentium in his civitatibus turbari faciat, unde maxima incommoda sequi poterunt, ut in aliis locis contigisse videmus. Nos docetur Cassoviae alia doctrina, quam quae in aliis civitatibus traditur, de qua reverendissima dominatio sua ex reverendissimo condam domino Vaciense accepit. Non sunt hic ulla schismata, sectae vel haereses ullae, ut illis in locis, ubi non feruntur vera docentes, sed vel ipsum vulgus, si quas opiniones falsas hausit, vel homines indocti docendi munus sibi usurpantes, innumeras contentiones non tantum super ritibus, sed etiam super sacramentis baptismi et coenae Domini et articulis fidei excitarunt.

Haec vera doctrina evangelii Dei benignitate coepit in his civitatibus doceri, antequam sacratissima regia maiestas dominus noster clementissimus in regem Ungariae eligeretur. Ex ea doctrina didicimus praeter alia, quae ad animarum nostrarum salutem pertinent, etiam id quid sit superior potestas et quid debeamus potestati superiori. Hac doctrina non nocuimus maiestati regiae, sed profuimus et quidem multum, quod constat toti regno et vicinis regnis ac provinciis, haec docuit nos perseverare in fide et obedientia regi debita, haec docuit nos orare pro rege, hinc hausimus veras consolationes in afflictionibus et persecutionibus nostris, hac nos sustenta-

mus contra turcicam rabiem et diaboli furores, hac deinceps quoque in perpetuum ne pertinemur Deum aeternum, patrem domini nostri Jhesu Christi veris gemitibus oramus.

Quod plebanum Cassoviensem accusarunt, quidam malevoli coram reverendissimum d. convitia iecisset in divam virginem Mariam ac alios sanctos Dei, fecerunt homini innoxie iniuriam. Semper enim reverenter loquutus est de beata virgine Maria et de aliis sanctis Dei

Quod ad proventus episcopatus attinet, nullus ecclesiasticorum nostrorum in eos manus immisit, neque nostrum aliquis, sed quod a nostris ad episcopatum debetur, reddi curavimus etiam ferventis bellis, cui regia maiestas jussit, deinceps quoque nolumus nobis usurpare, quod non est nostrum.

Quare reverendissimum d. S. per amorem Dei obtestamur, ne sit alieniori animo a nobis quam fuit antehac, sed nos sibi gracie commendatos habere et nobis ubi et quoties opus erit, pro solita sua erga nos benivolentia patrocinio suo adesse velit. Quod de eodem omnibus studiis et servitiis nostris conabunt promereri.

Item si de parocho Cassoviense quaeretur, dicant cum monitum fuisse per cives, ut proficisceretur ad maiestatem suam et illum quidem non recusaturum se dixisse profectionem, saltem causa evocationis esset declarata. Et de securitate literis regiis cautum sibi fuisset. Nihilominus tamen civibus insciis cum abiisse, sed an recta in curiam vel alio id non satis constare.

Item adferant praeceptorias ad capitulum Scepusiensem de requirendis quibusdam dominis et nobilibus, qui in teloniis suis libertates civitatum non observant. Ex

quorum numero sunt magistri domini Georgius Bathory, d. Franciscus, d. Mihael Pereny, d. Georgius Bebek, Georgius Tarczay, Johannes Christoferus Horwath de Palocza, Steffanus et Ladislaus Merse de Zynye. Item de damnificatis per teloniatore Casparem Gutler, civem de Eperyes in Peteo-Zynye et Andream Janco similiter civem de Eperyes et duos mercatores transylvanos in Wysol.

Kivül: Instructio nunciis civitatnm Cassa, Leweza, Bartfa, Eperyes et Zebyn data.

Jacobus Gulden notarius et d. Christoferus Dyrrschaw juratus feria² ante conversionis Pauli annn 1554. profecti sunt ad regiam maiestatem, redierunt feria quinta post festum divi Georgii martiris sit gratia Deo.

(Eredetije egy iv papiroson. 1731. sz.)

1555.

Paria literarum synodi Owariensis.

Gratiam et parem Christi et orationes in Domino devotos. Magnifica domina, domina nobis christiosissima. Vehementer contulimur et perplacet nobis tuam illustrissimam magnificentiam maximum curae adhibere in deligendum pastoribus praesertim hoc tempore, quo satan virus suum totum, quicquid habet, effundere conetur variasque hereses excitat, quarum praecipuam sacramentariorum et foedissimam iam multo tempore cognovimus et deprehendimus, quam perpetue vacare studuimus, quam ob causam et ut doctrinarum exploratio fieret quottannis certis temporibus synodos habendas constituimus. Quarum praesenti synodo praesentem esse

et ex homine virum integerrimum magistrum Petrum pastorem Wngwariensem, cognovimus et crevimus doctrinae purae et verae favere eundem sedulo prospeximus, comitem eiusdem nomine Anthonium logomachiam quandam adferentem et proponentem audimus libenter et candide, sed locum suae sententiae non reliquimus, neque tamen se dissentire a nostra ecclesia sententiis pollicitus est et ultro dextram iunxit, sed ille quomodo se gerat homine dominum Petrum magistrum vestrae magnificentiae et atque etiam et ut plurimum commendamus. Datum Owariny 24. Junii 1555.

Sebastianus Carolinus superintendens
et coeteri coadiutores studiosissimi.

(Eredetije papiroson Kassa városa lvtban, 1824. 29. sz.)

1556.

Ersame, weyse, namhafftige herrn, nach wintschwng der genade und barmhertzikeit Gottes des ewigen vaters, durch seinen liben son Ihesum Christ sampt Gott den heiligen geist, uns allen reichlich genwg erzeiget. Ist mein gantz demüttige bit an e. n. w. wollet diese meine nachfolgende nott gantz kirtzlich schrifflich verffast, gwtwillklich wberlesen, zw hertzen nemen, wol bedencken und mir ein göttige, chrisliche antwort (wie ich den nicht zweiffel) dorawff (egy szó olvashatatlan).

Erstlich ist e. n. w. wol wissentlich, wie ich nw zwey iar (olvashatatlan), do ich von e. n. w. sampt der gantzen gemein, durch Gottes ordnwng, beruffen worden bin, wie ich in grosen ferlikeiten auch meines lebens bei dem Feledy Lestar gewesen und auff den

andern teil von den schwermgeistern teglich hart geplagt wurden, doch alls guttwillig in der hoffawng geliden, awff das bey euch rechte christliche religion, ordnwnng und ceremonien awffgericht, erhalten und ewren nachkumen gelossen muchten werden.

Wber das hat sich die straffe Gottes mit dem fwer fast wber uns alle hart sehen lossen und mich (wie den meine sünden wol mer verdinet hetten) awffs hertzte angegriffen, das mit auch aller meiner habe, von kledern, von meinen liben bichern, in summa alls gantz und gar nichts bliben ist den was ich wmb und ahn habe. Das wil ich nw Gott walten lossen.

Noch dem hat e. n. w. wie euch wol wissentlich ist, von mir haben wellen, das ich die kirchendiener und andere leut zalen soldt, welchs ich auch nach der schetzwng der verordneten dozu lewte habe geschehen lossen.

Ich habe auch dem herr Greger ehe der zeit (den sein quartal war noch nicht) noch der schetzwng 1 kuff wein geben fl. 4 bin ich im schwldig gewest, so bleb mir e. n. w. 4 fl. per rest, den ich nie weiter keinen kirchendiner zw belonen schwldig bin.

Was das inventarium der 50 kuffen wein und der 70 kübel getreits halben betrifft, (olvashatallan) Anno 1554 wol in der sum nach meinen registern, die verbrent sint, wie ichs auch dem Baltzer Thanheiser (olvashatallan) mher, noch vor der brunst gewisen hab, das nicht viel wber 290 fl. und widerwmb die 12 fl. aws der bixen, gemarekt hab, e. n. w. khan wol gedencken, was von 7. Junii anzwheben, durch das gantze einehn und lesen, awff die kirchendiner und auff so viel gesindt, in einen solchen grosen, wisten haus awffgangen sey. Wber

das hab ich auch do von viel schwlden die der Francis-
cus gemacht hatt, zalen müssen, Widerwmb so hab ich
sher viel verbawt, wie das ewere awgen dis gesehen ha-
ben, zewgen kinnen. Hab auch die 2 zig diese zwei iar
noch einfwrwng der zenden an mesten noet zwm baw
des hawses gebraucht, mit den ich sunst (wie ich meinen
nutz hett suchen willen) teglich gelt hette ererbeten mügen,
und wen mich gutte freinde warneten und sprachen:
herr pffarherr, worwmb thut ir das? Lost euch liber die
ros 1 tag 1 fl. erarbeten, saget ich dorawff. Gleich wie
mirs in der kirchen nicht zimpt einen mittling zw sein,
also wil ich in den haws auch keiner sein. Das es aber
verbrent ist, do khan ich nicht wider. Dorwmb bit ich
e. n. w. wmb Gotts willen ir wollt in ewere gewissen
ghen. Ich wil mich auch was mir muglich und billich
sein wirt gern finden lossen.

An den 30 fl. die mir e. n. w. vorgestreckt hat do
ich den (olvashatatlan) zalet, haben die weinherrn 6
kuffen wein entpfangen 1 kuff per fl. 8. Die andere 4
kuffen lissen sie im keller.

Der silber halben, die e. n. w. vor zwen jaren zalt
hatt, do wolt e. n. w. bedencken die selbige zeit anno 1555,
ir wist das die wein gar nichts golten haben. Ich hab aus
100 kuffen nicht kinnen 100 fl. marcken. Wie her hab
ich sollen nemen und das haws dorzu erhalten? Dorzw
hat mir doselbs der Feledy Lestar die quart genommen.

Was das hewrige silber betrifft, hat e. n. w.
9 Kuffen wein aws meinen keller und 9 Kuffen aws
der quart entpfangen, von getreidt zenden der quart hab
ich auch nix bekhumen anno 1556.

Die 11. Kuffen wein, mit welchen ich dem herr
Joseph zalt hatte, aber e. w. hat sie wider aus seinen

keller awszihen und awff dem pffarhoff fwren lossen, dorwmb hab ich den Joseph awffs newe mein geseht getreidt müssen schetzen lossen wmb fl. 65. wie mich das ankhome khan e. n. w. wol ermessen.

Wen der halbe zehnden angehöre, das wissen die capitel, die mit den sachen wmbgehen, wmbesten. Idoch sole in diesen an mir auch nicht felen, wil mich in allen billichen vnd muglichen finden lossen.

Was ich in weingarten verbawt habe, do mag e. n. w. den weinziher wmbfrogen.

Diese meine grose not hab ich itzt awffs kirtzte e. n. w. als meinen hochverhaldenen (olvashatatlan) gunstigen liben herrn zwerkennen geben, und bit (olvashatatlan) auffs höchste wmb Gotts willen dieselbigen wolten diesen meinen hohen fal und höchst armut in welchs ich bey e. n. w. durch meine trewe dinst khumen bin, ernstlich und herzlich bedencken. Denn ich on das alles auch noch wol bey 100 fl. schwldig bin, welchs mich hart peinigt, denn ich hab keine schult mit mir herbracht, sondern dieselbigen alhie ewrn pffarhoff zwgut gemacht, wie solch wnglück wber uns aws verhencknis Gotts nicht khumen wer. wolt ich (mit der hülffe Gotts) e. n. w. eweren pffarhoff, sampt den inventario bede an wein vnd brot, besser und reicher wberantwort haben den ichs entpfangen hatte, den das griste teil an der halben schwer von wintergetreidt ist noch zw dieschen gewest. Weil aber der libe Gott also gestrafft hot, kinnen wir nicht dowider.

Dorwmb bit ich e. n. w. wmb Gotts willen e. w. wolde sich gutwillig finden vnd erkennen lossen, so wil ich awch do gegen christlicher lib und einikeit halben thwn alls, was mir muglich ist.

Wo ich aber heimlich und feltzlich khegen e. n. w. von imant (dos ich doch nicht gantzlich wissen khan) eingegeben were, so wil ich solchs meinen liben Gott, des allein die rache ist, befehlen, der wirts zw seiner zeit wol finden und e. n. w. wirts auch selbs erfahren, das ich in solchen wnschwdig bin und mit den liben David wol sprechen mag: schlecht und recht behütte mich. Denn das ist mein trost, das ich Christum meinen herrn erstlich und nach im (wie wol vor im der *greste sündler) aber vor euch und der welt in diesen sachen mich rein und gerecht wisse.

Letztlich wil ich auch e. n. w. als meine libe verhaldene veter gebeten haben, wie ich in diesen kegenwertigen und manchfaltigen, gewalligen betriptnisen und hertenleten die mich wmbgeben haben, aws menschlicher wngedult oder andern gebrechlichkeiten etwas wider e. n. w. oder irgent einen, geret oder gethon hette so, wolt ir mir solchs Christi unsers herrn halben vergeben. Dergleichen wil ich auch hertzlich gern thwn und tzwar *nicht allein vorgeben, sondern auch gantz und gar vorgehen*, nimer gedenken und aus dem hertze werffen. Auff das von beden seiten vnser gebet nicht vorhindert, noch gutter name verletzt werden mwge.

Mit dem wil ich e. n. w. dem almechtigen Gott befolhen haben und bit dorneben, wolt mir dieses mein anligendes anbringen nicht wbel awslegen, und dorawff auff's kirtzte es geschen khan freintliche und göttige antwort geben, awff das ich auch weiter wisse meine narwng noch meinen beruff zw suchen. Geben zw Cassa an 5 tag Julii anno Christi 1556.

E. n. w. williger diner
Conrad Henckel.

Kivül: Dem ersamen namhafften weysen herrn richter und rat der stadt Cascha meinen insunderen grossgünstigen hochverhaldenen liben herrn und vetern zweygenen henden.

(Két iv papiroson, mely itt-ott erősen rongált; zárlatán zöld pecsét, rajta „K. H.“ betűk s alatta czimerpaizs. 1824-22. sz.)

1556.

Sacratissima romana regia maiestas et domine domine noster clementissime.

Fecisset Deus optimus maximus, quod nos infelices et miseri sacratissimae regiae maiestatis vestrae cives Cassovienses fideles subditi in prosperiori et laetiori successu et necessitate supplices nostras literas porrigeremus. Nam quanto studio, quanta animi constantia, quanta denique fidelitate semper in hoc calamitoso regno Hungariae, statim ab initio foelicis coronationis maiestati vestrae regiae dignitatemque posse nostro erga inobedientes et factiosos rebelles tueri, evehere augere, id facta nostra iam olim manifeste ostendunt. Nunc vero dum perseveranti, constanti et infracto animo niteremur sincero et fido corde penes sacratissimam maiestatem vestram regiam omnia in bonam et meliorem partem tentare. Ecce feria secunda post conductum paschae vespere inter nonam et decimam horam noctis secundum computationem medii horologii e domo Mathie Seyczlich tricesimae ac sacratissimae maiestatis vestrae servitoris Cassoviensis elapsis diebus in notarium civitatis sumptum vehemens ac potens ignis exivit, cui nos miseri cives in tam vehementi turbine et vento validissimo, nequaquam resistere, ne tota civitas pene combureretur, potuimus id

quod sacratissima maiestas vestra ex nunciis nostris, ut contigit, quis quid fecit data oportunitate eosdem exaudendum, abunde intelliget. Exusta igitur sunt omnia spectiosa, quae fuerunt in civitate templum parochiale divae Elizabeth simul cum turri, ecclesia ibidem S. Michaelis, claustrum Beatae Mariae virginis, claustrum S. Nicolai, pretorium civitatis, machinae aliquot rotae earum fere omnes, pixides multi, inferior porta civitatis, turres aliquot tectum interioris muri pro parte, exterior murus ex lignis et argilla constructus, penes portam inferiorem bona pars, omnes campanae in circulo, ambe plateae: platea faulgas, platea laniorum etc. In summa exceptis 128 domibus, illisque inferioribus seu vilibus, tota civitatis ita maxime exusta est et tam vehementur, ut si quis et si voluntarie voluisset singulas domos studiose sigillatim incendere nunquam maiori industria potuisset et donec lucesserat penitus combusta est, permultae domos, imo fere omnes funditus, sunt exustae et corruerunt, ita ut multi civium nil reliqui habent, quam eorum tunicas, quas super corpus eorum gestant. Igitur multae miseriae nos premunt foris gladius, intus aegestas et penuria omnium rerum ac varie et varie iniurie et haud mirum esset, si vel una dies omnes pre timore, quae super nos evenerunt consumeremur. Quare sacratissima regia maiestas et domine domine noster clementissime praesentibus quam humillime et devote tanquam principi et patri ac clementissimo nostro regi et domino supplicamus, dignetur in tantis periculis et damnis ita nobis subvenire et tali ope, donatione ac provisione fore, ut nos miseri cives unacum sacratissimae maiestatis vestrae concivibus nunc et deinceps valeamus in sacratissimae maiestatis vestrae civitate Cassoviense manere, habitare

in omni fidelitate, alioquin si sacratissima maiestas vestra nunc nunc nos sua benignitate et clementia non subvenerit et providerit, certum erit, quod ipsa aegestas et inopia plerosque e civitate migrare coget, ve nobis quanta incommoda damna, iniurias, denique omnia mala et gravamina cogimur in dies ferre. Gratosissimam expectam relationem sacratissimae maiestatis vestrae

fideles subditi

Judex, jurati et universi cives civitatis
Cassoviensis.

Kivül: Humillima supplicatio fidelium subditorum civium Cassoviensium.

Fölötte más kézzel: 1556; alatta: De civitatis horrenda conflagratione.

(Fogalmazvány, 1805. sz.)

1557.

Salutem et nostram benevolentiam. Humanissime vir Amice honorande. Commisimus providis viris Joanni Lippay et Laurentio Kyss nostris concivibus, ut tuam honestatem admonerent nostrae vocationis eidem oblatae et promissionis tuae h. factae nobis et ministris ecclesiae nostrae ratione examinis et ordinationis. In eo itaque rogamus ut dictorum praedictorum nostrorum concivium tua h. eatenus, quatenus concernit praedictam vocationem et promissionem fidem adhibere et responsum nobis dare et rescribere velit. In reliquo eandem bene valere optamus. Datum Cassoviae die 18 Septembris anno Domini MDLVII

Judex et jurati cives civitatis
Cassoviensis.

Kivül ; Humanissimo ac erudito viro domino Gregorio N. Zegediensi nunc agenti in oppido Debreczen, amico honorando.

Alatta : 1557.

(Eredeti fogalmazvány papiroson, 3271. sz.)

1557.

Misericordiam Dei per aspersionem sanvinis filii sui Domini nostri Jesu Christi.

Egre profecto pertuli, quod verbis meis ita ut negotium postulabat, respondere non potuerim. Dedi etiam operam, ut ex potestate Domini mei me eruerem, sed fieri nullomodo potuit. Timet enim regiam manum, qua veris praedicatoribus facile interitus paratur. Secus quam sperabam cecidit alea. Erit tamen fortasse tempus, quo vestris dignitatibus inservire potuero. Nunc illud restat, ut agam summas et immortales vestris praestantiis gratias, quod me ex innata humanitate paterne exceperitis et muneribus satis onustum dimiseritis. Oro Deum, ut me vicissim gratissimum nobis ostendere possim. Misi vestris dignitatibus consensum omnium pastorum, tam superiorum, quam inferiorum partium de coena domini. Dominus Martinus¹⁾ Colosvarinum venit, disputaturus cum pastoribus eiusdem loci. Deus nos deducat in agnitionem sui nominis. Ex Debrecen ante festum Michaelis anno 1557.

Gregorius Zegedinus

magister in D-brecen.

Kivül : Prudentibus ac circumspectis dominis, iudici ceterisque juratis civitatis Cassoviensis, dominis honorandissimis.

¹⁾ Kálmáncshy.

Alatta más kézzel : Regia manu dicit facile interitum parari veris praedicatoribus. 1557.

(Papiroson, zárlatán zöld peesét, 1915. 128.)

1557.

S. D. Quod nuncium, quem d. v. viri ornatissimi, proximis diebus ad nos miserunt, ita dimisimus, ut de toto negotio non responderemus, id magis propter occupationes nostras varias factum est, quam quod deliberandi spatium nobis in re minime dubia fuerit necessarium. Satis enim clare filius Dei, redemptor noster octus est, sicuti necesse fuit in condendo testamento suo, quod longe praestantius fuit veteri. Cum ergo illud ita conditum sit, ut Deus nullum omnino verbum neque addi, neque detrahi voluerit, nonne ingens petulantia est, cum homines verbum Christi, perfectissimum, conantur suis interpretationibus reddere perfectius? Vox de coelo clamavit de filio hunc audite, quod verbum tanti est momenti, ut pater nullos alios doctores audiri velit, multo minus hunc furiosum iuvenem, qui vestram ecclesiam perturbat. Quod autem sit furiosus, id sine ullo negotio probari potest. Nulli enim sani sunt authores factionum vel in politiis, vel in ecclesiis, sed ordine et sine tumultu suscipiunt omnia. Neque a v. d. et ab ecclesia, sed postulantiis iis, qui novorum dogmatum cupidi sunt per nimiam vestram indulgentiam et facilitatem, aditum ad contionandum est consecutus. Hoc non est ordine, sed contra ordinem in ecclesiam ingredi vel, ut Christi verbis utar, non per ostium ingredi in ovile ovium, sed aliunde ascendere, id quod est furum et latronum. Hoc qui faciunt, etiamsi in doctrina nihil esset vitii, tamen

nihil aedificant. Nam aedificare solius Dei est. Hic autem operatur per eos, quos ipse mittit iuxta ordinationem suam. Ut per apostolos, ad quos dixit: Non vos elegistis me, sed ego vos elegi, ut eatis et fructum afferatis. Post apostolos autem hunc servat ordinem, ut vocatio doctorum fiat per totam ecclesiam, cuius praecipuum membrum est magistratus et huius officium est eos adhibere in consilium, qui de doctrina tanquam periti, recte iudicare possunt. Hoc cum non sit factum in isto homine, qui reiens in ecclesiam d. v. invasit, nequaquam iudicandum est, eum divinitus ad eam docendam ordinatum esse. Unde sequitur, eum non esse retinendum, etiamsi constaret, nihil in eius doctrina desiderari posse.

Quod autem doctrina quoque sit suspecta, id multis argumentis demonstrari potest, ex quibus ego pauca tantum adducam, ut mea fides postulat, quoniam meam sententiam v. d. omnino scire desiderant. Primum haec noctua prodiit ex nido illius, qui est communis perniciēs Hungariae, cuius doctrinae tantum haec duo sunt capita, ut angeli simulacra nulla sint in templis et ne credant homines, in sacramento coenae novi testamenti sumi corpus et sanguinem Christi. Si in his rebus sita est vera religio, non solum turci et judaei, verumetiam diaboli ipsi salvi sunt futuri. Longe alia est religio christiana et pluribus ac difficilioribus rebus constat, quam istud insanum genus hominum arbitratur. Estque certissimum, quod nihil ad veram erga Deum religionem pertinet. quod idem a turcis, judaeis et diabolis fieri potest. Talis est autem religio tota istorum, qui Martinum Calmanchinum sequuntur, id quod nemo inficias ire potest. Itaque ne definitionem quidem religionis, ut homines mente capti intelligunt hoc est, quid sit religio tantum

abest, ut caetera intelligant. Quanto minus apti sunt ad alios docendos. Cum ergo tota schola Martini Calmanchini talis sit, facile apparet, quid de hac eius creatura sit sentiendum.

Secundo: non servat ordinem et modum totius ecclesiae in docendo, neque enim a sacramentis inchoanda est doctrina, cum sacramenta propter eos sint instituta, qui praecedentium locorum doctrinam cognovunt et amplexi sunt, de deo. de hominis creatione, de lapsu eiusdem, de peccati et irae Dei magnitudine, de lege, per quam haec mysteria revelantur, de evangelio, de Christo et beneficiis eius. Haec omnia non potuit homo intra tam paucos dies docere, quare non habuit locum docendi, ne de baptismo quidem, qui est primum novi testamenti sacramentum, nedum de coena Domini, cuius usus iisdemum est salutaris, qui doctrinam eorum, quos recensui, locorum et tenent et credunt eamque sibi applicant propria fide propterquam applicationem sacramenta sunt necessaria et quasi visibiliter confirmant id, quod aures percipiunt per auditum. Quod autem ordine mutata doctrina desinit esse vera, manifestum est. Nam diabolus et legem et evangelium praedicat in animis hominum, sed praepostere. Nam ab evangelio suam doctrinam orditur, ut hominum securitatem augeat. Cum autem incidunt in terrores. quos affert sensus peccati et irae Dei, tum per legem eos adigit ad desperationem et mortem. Haec est diaboli theologia, non Dei, qui per suos ministros foris et per spiritum sanctum intus in cordibus docet primum legem ad revelandum peccatum et maledictionem, deinde perterrefactos animos erigit per evangelium de gratia et remissione peccatoris. eosdemque retinet in assidua praesentia et studio gratitudinis erga Deum cum ardenti in-

vocatione. Cum ergo iste novus doctor praepostere tradat doctrinam, certum est, eum non esse a Deo.

Tertio: Doctrinam de coena novi testamenti novo quodam modo depravat, antea varie distortam. Quid enim opus est addere ad verba Christi: Hoc est corpus meum, scilicet¹⁾ ratione officii, cum praesertim haec additio verba per se clarissima, reddat ita obscura, ut ne ipse quidem intelligat, quid dicat. Si qua declaratione fuisset opus, nec ipse filius Dei tanta de re agens eam neglexisset, neque Matthaeus, Marcus, Lucas et Paulus eodem plane modo eadem verba recitarent, ad omnes sacramentarios palam confundendos, cum omnibus suis interpretationibus, quas alias ex aliis comminiscuntur, nullam aliam ob causam, nisi ut nobis ex meridie mediam noctem efficiant. Quid enim potuit dici clarius, quam verba coenae a Christo dicta sunt. Cum enim acceperit panem et vinum, manifestum est, eum haec eadem dementa visibilia dedisse. Cum autem dixerit porrigens panem: hoc est corpus meum, et porrigens vinum: hic est sanguis meus, addideritque, se illud ipsum corpus dare comedendum, quod pro nobis tradidit, et illum ipsum sanguinem bibendum, quem effudit, necesse est hoc verum esse iuxta verbum angeli, nullum verbum est impossibile apud Deum, etiamsi ego nec video, neque gusto corpus et sanguinem Christi, sicut video et gusto panem et vinum, neque etiam intelligo, quod id fiat, ut mihiipsi, quotiescunque hac coena utor et aliis, integrum corpus Christi et totus eius sanguis communicetur. Mihi enim hoc mandatum est. ut filium Dei loquentem audiam, eique mandanti obediam et promittenti credam in spem contra

¹⁾ Sic?

spem, ut Abraham credidit, neque sim sollicitus de mirabili modo, quo suas promissiones implet, resque promissas exhibet. sicut Abraham accepta promissione Dei, hac sola contentus fuit, nihil sollicitus, quomodo impleri posset. Et Maria cum audiret, Deum ita potentem, ut sine viri copula possit ex virgine matrem facere et quidem filii Dei credens huic verbo: Ecce. inquit, ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum. Et tamen fuit multo difficilius, Deum fieri hominem in utero puellae, quam quod in coena ecclesiae porrigitur corpus Christi et sanguis eius. Quia verbum est ita clarum, certum ac firmum, ut si sacramentarii se in mille formas, ut proteus, verterent et decem millia distinctionum fingerent, denique seipsos in partes centies mille rumperent, nunquam tamen hoc possint evertere.

Sed novus ille doctor opponit nobis auctoritatem Philippi, qui nuper articulum de ascensione Christi sic exposuit, ut sacramentarii solent, de corporali locatione. Primum hic oro vos, viri ornatissimi, ne uni homini, praesertim scelerato et perduto, fidem habeatis, priusquam certiora testimonia de Philippo afferentur Deinde, si certum erit, eum ita docere, quaerite, cur nunc demum facti sint hi nebulones Philippici cum eum antea, tanquam fatuum, irriserunt? Tertio, si haec sententia esset vera, quod non affirmo, sed ita pono, tamen nullo modo sequitur haec verba esse falsa. Accipite et comedite, hoc est corpus meum, quod pro vobis traditur. Bibite ex hoc omnes, hic est sanguis meus, qui pro vobis effunditur. Quia nec homo ullus, nec angelus, nec illa creatura dixit et dicit in ecclesia haec verba, sed illa persona, quae est Deus et homo, cui nullum omnino verbum est impossibile. Si quis hoc non concedit, ille nominat filium Dei

mendacem et diabolum veracem nec potest sibi bene conscius esse, ut nos. Dei beneficio sumus, qui verba Christi non corrigimus, sed una cum parvulis et insipientibus credimus. Oportet enim omnes converti et parvulis similes fieri, quicumque volunt esse cives regni coelorum.

Haec in praesentia volui d. v. de mea sententia bona fide scribere in eo negotio, de quo meum iudicium scire voluistis et spero, meum studium vobis probatum iri. Quod superest, oro d. v. ut deinceps minus sint faciles in aperienda ecclesia sua, ut quisque docendi locum sibi concedi petit. Regula Johannis necessaria est: Probate an sunt et Deo. Et Christi: Observate pseudopphetas, qui veniunt ad vos, oves foris apparent, sed intus sunt lupi, ad vorandum parati. Quod ipsum praeceptum eodem die publice meditatur ecclesia. quo in vestra civitate populus audivit pseudopphetam. Filius Dei destruat opera diaboli et ipse mittat operarios in messem suam. Idque faciet, si hoc beneficium ab eo petemus iuxta mandatum. Orate Dominum messis. Et promissionem, quante magis dabit vobis pater coelestis spiritum sanctum, si petetis. Huic et v. d. una cum republica et ecclesia toto pectore commendo. Bartphae XIII. Augusti MDLVII.

V. D. studiosissimus

Leonartus Stöckel.

Kivül: Prudentibus et circumspectis dominis judici et juratis civitatis inclytæ Cassoviensis, dominis et amicis suis singulari observantia colendis.

(Eredetije papiroson, zárlatán zöld peesét nyoma, 1915.13.)

1557.

Nicolaus Olahus miseratione divina archiepiscopus ecclesiae metropolitanae Strigoniensis locique eiusdem comes perpetuus, primas Hungariae, sedis apostolicae legatus natus summus et secretarius cancellarius ac consiliarius regiae maiestatis etc. honorabili fratri in Christo nobis dilecto, plebano ecclesiae de Cassovia salutem in Domino cum benedictione. Potuit ac debuit ad notitiam tuam pervenire, quomodo nos ex pastoralis nostro officio et tam metropolitani primatiaeque quam legati nati autoritate ac iurisdictione, ut quales essent, qui ecclesias Dei post nos regerent et quo titulo quomodo iure possiderent ac tenerent, intelligeremus, per publicum edictum ecclesiarum nostrarum Thyrnaviensis ac Posoniensis valvis affixum nostram in praesentiam ad fiscalis nostri instantiam ad primam diem Augusti citari feceramus. Nescimus autem, quam ob causam comparere nostroque iusto mandato obtemperare contempseris. Ob quam rem, tametsi contra te tanquam contumacem, censura procedere canonica potuissemus merito et de iure, maluimus tamen ex dilectione paterna his literis nostris te privatim rursum prius hortari, quam canonica severitate procedere. Itaque hortamur te in Domino ac requirimus et nihilominus in virtute sanctae obedientiae ea, qua fungimur, autoritate serie praesentium tibi firmiter committimus, et mandamus, ut ad primum diem proxime venturi Octobris nostram in praesentiam, siquidem in hoc Hungariae regno fuerimus, si vero abfuerimus in iudicium a nobis in ecclesia nostra Thyraviensi delegatorum praesentiam nullam aliam ulteriorem expectans mo-

nitionem, compareas, collationis beneficii tui et investiturae ac confirmationis testimonia aliaque ad ecclesiam tuam rite et canonice administrandam pertinentia tecum afferens. Quae in termino praefixo producere debeas, ut his per nos aut iudices nostros cognitis ac perspectis possimus id, quod iustum et aequum est, decernere. Quod si facere neglexeris et te contumacem (quod non credimus) in futurum quoque praebueris eo facto aut per nos aut per ipsos iudices nostros solvis Dei iustitiaeque ac non alterius rei respectu habito cum censuris ecclesiasticis in contumaces de jure statutis ad ulteriora procedetur. Secus igitur poena sub praemissa nullo modo feceris. Datum Thyrnaviae duodecima die Augusti anno domini millesimo quingentesimo quinquagesimo septimo.

Nicolaus archiepiscopus Strigoniensis etc.
manu propria.

Petrus Briccius notarius de mandato
scripsit.

Exhibita senatui die 12. Septembris anno 1557.

(Egykoru másolat, 1890. sz.)

1558.

Gratia simul et immensa misericordia Dei omnipotentis humani generis creatoris ac redemptoris, sit quovis temporis momente nobiscum nosque semper ab omni malo tueatur. Literas tuas, chare Martine, omni officiorum genere et tui erga me animi benevolentia singulari referas bono gratoque animo accepi, quin argumentum quoque earum penitus cognovi. Nam primum scribis te, hinc

cum esses ex multis signis observasse, quod partem propter magnam nostrorum hominum ingratitude, partim vero quod victu et amictu mihi ac meis necessario, praesertim in tanta annonae caritate, quanta nunc hinc est, destituor. Ac sic me affectum fuisse et esse ingenue nunc fateor. Deinde autem significas Georgium Meltzer, ab aliquot annis ministrum vestrae ecclesiae accepta publice venia iam iam isthinc abiturum esse, in huius locum num succedendi mihi animus sit, amice requiris. Quare tibi primum, chare frater, gratias ago ingentes pro hac tua erga me cura et sollicitudine, qua non modo humanitate, verumetiam pietate plenum animum tuum esse ostendis. Deinde vero tibi significo, quod omnino hinc propter magnam necessariorum rerum penuriam in locum aliquem commodiorem migrare cogor. Verum locum talem ubi nam sim habiturus adhuc ignoro. In locum domini Gregorii venire non omnino praesertim cum spem magnam mihi fatens de sufficienti stipendio, propter quod etsi non principaliter servimus ecclesiae, tamen dignus est mercenarius mercede sua. Ad haec cum scias mihi multos esse liberos, certilorem velim me redderes adhuc utrum locum aptum et studiis meis habiturus sim ibi nec ne. Proinde de stipendio quoque certo necesse est me certum fieri priusquam huic meae conditioni valedicam. Sed sufficiat tibi mei animi sententia, quam poteris vestra et ipse dominis tacite significare. Si postea ipsorum voluntas fuerit, ut ibi ecclesiae serviam necum ipsi agent, si minus conditiones mihi non sunt defuturæ. His te dominum vestrum Deo optimo maximo commendo. Salutato D. . . , . meo nomine plurimum. Datum Bartphae 11 die Augusti anno 1558.

Dominus Adamus minister ecclesiae Bartphensis.

Kivül; Docto et humano juveni Martino Schochot, collaboratori in schola Casschoviensi amico suo singulari.

Alatta más kézzel: „Offert suam operam in suscipienda vocatione 1558“.

(2011/124. sz.)

1558.

Nach aller ehrerpittung ehrsamer, namhaffter vnd weyser herr richter vnd ehrsame, namhaffte und weysen hern allesamt ist mein christliche bitt an E. N. W. yr wolt mich dorin bedencken, des diensthalben, den ich an stadt des pffarherns geleystet hab, denn ein ieczlicher erbeyter ist seines lohns werdt und das yr sagt von den zweyen kuffen wein, die mir geschenckt sein worden, ist nicht genug vor 2 Jar zu dienen, ansehende dasjenige was E. N. W. so kleine zeit dem vngarischen prediger gegeben habt, der doch einen gehulffen hatt, darumb ist es möglich so last mich nit seuffzen uber euch, denn es ist euch nit gutt vnd wenn mich die not nit zwingt, die weil ich leuten schuldig bin, wolt ichs nit begeren.

Item was meine besoldung von predig ampt mir noch zustendig ist, doran hab ich keinen zweyffel, es hat mir Ewer E. N. W. allezeit ehrlich zalet. ja der ehrsame namhaffte vnd weyse herr Andreas Melczer meyner armut allezeit zuuor kommen ist, gegen welchen ich mich insonderheit, als gegen einen frommen alten vnd christlichen vater danckpar vnd auch gegen E. N. W. allesamt noch der göttlichen gnadt, die mir Gott der almechtige verleyhen wirdt, erzeigen wil.

Item von wegen des tischgelts vnd desselbigen zugehörung abzurechnen, bitt ich gantz freundtlich E. N. W. wollen zwen menner aus dem radt oder der gemein auff den pffarhoff schicken, auff das ich mich auch vergleichen möchtet, denn der Paul Feiner gibt kein gutt wort, es hatt auch dër grobe mensch kein freundtlichkeit nie gelernet etc.

Leczlich ersamen namhafften vnd weysen hern, ist es E. N. W. wol wisslich, das ich noch ein verbundener bin vnter dem fendle vnd ich ynen etwa auff denn nechsten sonntag in der kleinen kyrchen werde predigen sollen, so wolt ich nit gern wider E. N. W. willen das than, sondern so danckpar wil ich noch sein vnd in ewer kyrchen weil ich noch hie bin, nichts anders denn den puren text des h. evangelii in ewer kyrchen auslegen, damit E. N. W. vnter des den wilden menschen ansehende sein geschlecht vnd wen ich sagen solt, wie er zum priesteramt kommen ist, ewer ehrliche Canzel weyter nit vergunnet vnd E. N. W. bey der zeit, ehe sie mich holen die meynigen einen frommen vnd christlichen prediger an meine stadt verordnet, denselbigen verleyhe euch Gott der almechtige vater durch seinen heyligen geist vmb Jesus Christus vnsers hern willen. Amen.

Hierauff ehrsamen N vnd weysen hern, bitt ich gar ein freundtlichen bescheidt vnd antwort, es sey durch einen ehrlichen man, oder ist es E. N. W. gelegen, das ich sie von einen ehrsamen radt mündtlich verstehe, ist alles gutt. Damit seyt Gott dem almechtigen beuolen. Ein ehrlicher vnd freundtlicher abschiedt wirdt Gott zuuor vnd darnach E. N. W. vnd auch mir zu ehren dienen

vnd gereichen vnd last die regel E. N. W. mit betriegen.
Ein man, kein man, sie gilt nicht in allen stücken etc.
verhoff E. N. W. werden das beste fürziehen.

E. N. W. wyllige allezeit

Gregorius Melzer.

Kivül: Dem elrsamen, namhafften vnd weysen hern
richter vnd radt dieser königlichen stadt Caschaw mein-
nen gunstigen hern.

Alatta Kromer L. kezeirásával: Die 19 ♀ Augusti
presentate senatui 1558.

Mellékelt lapon: Hiemit fuege ich auch ewer N. W.
zu wissen, das mir ietzt jährlich auff das nechst znkunff-
tige lesen der her Cashai Janusch die schuldige quart
wein aus des Mess genommen hat, die ich durch mein
erleyter eingenommen hatte vnd mich auch viel bemühet
peim probest von Misle, item beim hern Cun Balasch vnd
ich hab dem pawern gedienet nicht er, so hatt ers auch
nicht dan pawern genommen, wenn er gleich yr ob-
rickeit ist, sondern mir, derwegen bitt ich E. N. W. wollt
mir mit gerechtickeit behülfflich sein, die gibt einen
ieczlichen das seine, vnangesehen die personen, ich wil
solchs wider gegen ewer N. W. verschulden.

E. N. W. W.

Gregorius Melzer.

(Eredetije papiroson, 2011/17. sz.)

1558.

Prudentes ac circumspecti domini, amici observandissimi. Salutem et vitae in Domino plurimam prosperitatem. Literas dominationum vestrarum recepimus iuxtaque mentem earundem, de nondum missa argento et decimis Chermele, intelleximus. Ad ea breviter respondemus. Nos a modo deinceps d. vestris pro earum desiderio gratificari non pösse, nam sic retroactis annis nobiscum in reddendo argento et praecio decimarum Chermele egerunt, ita etiam nunc contra iura nostra sese nobiscum acturas, evidenter ostendunt. Non fuit unquam officii nostri istuc pro argento aut precio decimarum Chermele mittere, sed sicuti petitores aliarum decimarum nostrarum ad diem statutum comparent, et emendarum decimarum hoc quo periculoso tempore precium adferunt. Sic etiam d. vestris ex communi et privato statuto fuerat alias et nunc agendum, ne quid, de nondum anni proximi praeteriti plena satisfactione argenti conqueramur. Quare non est cur vel nos vel hóminem nostrum ea de expectent, nam non argentum, neque decimarum praefatarum precium, sed decimas ipsas, alias parrocho istius ecclesiae provenire solitas, simul cum decimis Chermele in specie iure nostro exigi suo tempore faciemus. Id ex eo facturi, ut ne negligencia nostra iuribus nostris et ecclesiae nostrae in aliquo derogetur, videntes d. vestras id summo studio conari. Valeant felicissimi in domino. E loco nostro capitulari 1 die May 1558.

Dominationum vestrarum amici deditissimi
capitulum ecclesiae Agriensis.

Kivül : Prudentibus ac circumspectis dominis judici ac iuratis civibus civitatis Cassoviensis etc. dominis et amicis nostris observandissimis.

Alatta : Lecta 7 May 1558. Agriense capitulum non argentum, sed in specie decimas vult exigere.

(Papirosen, zárlatán zöld peesét, 1987. sz.)

1558.

Ersam vnnd weyss, sonder lieb herrn vnnd freundt, richter vnd rath der stat Khascha. Euch allen wünschen wir ein glücksellige zeith vnnd geben Euch darneben zuvernemen, das wir selbst augenscheindlich gesehen, auch vnns durrh den teytschen predigcannten auf vnns an ime begern ist anzaigt worden, das sich noy seckhten vnd vngewondlich, auch unleidliche gebrauch vnnd zeremonien alhie durch vngrischen priester vnnd predigcanten wolten einreissen vnd in den christlichen khirchen sich wolten zuetragen dardurch der recht Gottesdiennst auch gebrauch vnd die teutschen, auch zuuor die latteinische sprach vnnd zeremony gar auszgethon vnnd gereittet vnnd vergössen wurde in ansehung auch, das so lanng jar herr jeder zeith die teütschen, dardurch auch diese christliche khireben alhie erpauth vnnd erhebt worden ist, auch welcher teytsche oder teytschy die heillig predig nit versaumben will aller erst vmb neun vnd zehen vortällhäftig vnnd heren mag des zw langsam vnnd zw grossen abnemung der teytschen ir seell, leyb, Eer vnd guett, damit aber der Gottes diennst jedlichen menschen, ungern vnnd auch den teytschen nit entzogen, auch

yedlicher solches wort vnnd beuelch Gottes zu thail vnnd gehört mag werden, ist in namen der röm. khwn. M. vnnsers allergenedigisten khünig vnnd herrn vnnsere begern vnnd für vnns selbst vnnsere freuntlich bith an Euch, als einen ersamen richter vnnd rath der stat Khascha, ir wellet der vngarischen nacionen vnnd predicanten ernstlichen auferlegen vnnd beuelchen, damit sy ir gewondliche khirchen deckhen, darinnen sy das wort Gottes heern vnnd predigen lassen mügen, welches mit gar khlainen vncosten beschehen khan, oder aber das die hungarischen priester vnnd prediganten ir predig vnnd gottesdiennst wie sich gebürt in der achten stundt vór mittag alzeit zw khirchen verrichten, damit die teutschen auch zw rechter alten gewondlichen zeith das wort Gottes heeren vnnd sich got beuelchen mügen vnnd nachmals ir yedlichen nach Gottes beuelch seinen auszuwartten vnnd sich in allen wissen darnach zuhalten, sonnder zweiff ein einsamer richter vnnd ratt der stat Khascha werde also in namen der hochgedachten röm. khwn. M. vnnd auch der khwn werde auf vnnsere derselben verordnt commissary. Solches vnnsere pillich vnd christlich begern gar wollbenekhen vnnd gehorsamblich volziehung zuthuen gar genaigt sein werden. Darauf sein wir einer schriftlichen oder mündtlichen anntwort, damit wir vnns weiter wissen darnach zuhalten gewarttundt. Dattum Chaschä den dreyzehenden tag January im 1558 isten Jar.

Röm. Khwn. M. etc. verordnt Commissarry.

Kivül; Einen ersamen richter vnnd rath der stat Khascha zw vbrantwurten.

[Eredetije papirosou. 2011.50.)

1559.

Maximilianus Dei gratia rex Bohemiae, archidux Austriae.

Prudentes ac circumspecti fideles nobis dilecti Commisimus vobis antea, ut monasterium penes ecclesiam parrochiam civitatis Cassoviensis tecto carens contegeritis et eo usque repararetis, ut in eo seorsim pro Hungaris cultus divini celebrari possent. Cumque intelligamus huic mandato nostro vos nondum satisfacisse, vobis id denuo iniungendum sensuimus Sacrae Romanorum Imperatoriae Maiestatis Domini ac genitoris nostri colendissimi nomine clementer committentes, ut in hac parte posthac nihil ommittatis, quod ad cultus divem institutionem et augmentum spectare videbitis. In eo enim opus Deo gratum, caesareae vero Maiestatis et nostram expressam voluntatem exequemini. Datum Viennae die quarta Julii mensis anno domini MDLIX, regni vere nostri Bohemiae undecimo.

Maximilianus.

Ad mandatum domini regis proprium
Fieringer.

Kivül: Prudentibus ac circumspectis N. judici ac iuratis, nec non reliquis senatoribus nobis dilectis

Cascha.

(Zárlatán piros pecsét nyoma, 18182 sz.)

1559.

Ceterum cum inter tot afflictiones et rerum omnium perturbationes eo redacta res sit, ut in natione hungarica eruditorum virorum magna sit raritas adeo, ut vix famam tantummodo aliquorum audire nobis liceat, unde multa felicia ingenia juventutis nostrae ob docentium pennarum perpetua sterilitate consenescent, veremurque ne in extrema barbariae liberi nostri educati christianam etiam religionem dediscant, quaquidem facturis cum nulla maior esse possit, clementi auxilio Sac. M. V. succurrere ei non utile modo, verum etiam valde necessarium esse existimamus. Id autem hac via potissimum fieri posse potamus, si S. M. V. bona pertinentia ad abbatiam Zeplak et praeposituram Myslye ad unum monasteriorum desolatorum Cassoviae convertere dignabitur de quorum proventibus eruditi viri pro docenda juventute alantur, item stipendia discentibus conferantur, ut autem cives qui ad restaurandum cenobium huiusmodi in hunc finem operam suam navent S. M. V. eis mandare dignetur, hoc si S. M. V. eis mandare dignetur, hoc si S. M. V. facere dignabitur promovebit religionem christianam et pietatem maxime augebit et rem publicam satis profecto isto tempore labefactatam reddet firmiorem et stabiliorem, quod vero omnium maximum est nullum opus Deo magis gratum M. V. S. praestare, quam si hoc pacto suam veram et catholicam ecclesiam augebit et promovebit.

Kivül: Articulus supplicationis comitatus Abawyariensis ex parte Zeeplak et Mislye. 1559 Posonii in comitiis.

(Papirosen, 2106. sz.)

1559.

Unsern freuntlichen grues tzuvor. Ersam namhafft weise herrn unser erhafft guette freundt unnd gönstig liebe nachparn. Es haben der erbarn stett gesanthe bay uns ein underredung gehalten vonn wegen der hochzeit, und sehen vor guet an das es fuglicher und besser wer, das man in der Stett namen mitt geschenck tzwo personen hin schicke, dann aus ider Stadt in sunderhait einen, weil das geschenck auff so vil personen der Stett tzue gering sein würde. Derhalben ist vonn sachen bay unns gehandelt worden, das E. N. W. tzue dem köpffel so vorhanden ist noch eines dergleichen wo es gesein kan tzuewegen bringe tzuvorschencken in gemeiner Stett namen. Dieweil sich aber tzue der sachen nith die geringste tzuetragen hatt, das unns in geheim glaubwirdig offenbaret ist, das in kurtzen unnd unforsehens die Stett durch vorordnete visitatores inn der religion ersuchet werden, haben die gesanthen der Stett entschlossen, das es von nöten wer ein gemeine versamblung der Stett tzu halften unnd gruntlich tzue beschlissen, wie man in die hochzeit tzihen soll unnd doneben sich auch underreden, wo es sich tzue trug, das die Stett vonn denn visitatoribus uberfallen würden, was man inen vor anthwort geben sollet. Wiewol tzuvor die erbarn Stett in gemein eintrechtlicklich ir confession des glaubens gestellet unnd uberantwortet haben nichts desto weniger vormeinen sie sich mitt E. N. W. tzue underreden, ob E. N. W. vor sich selbs in sunderhait gedencken ir bekenntnus des glaubens tzue schtellen aber mitt der erbarn Steten

in gemein anthwort tzue geben. Domitt aber die sachen in gehaim tzuegehe, haben der Stett gesanthe vor guet an gesehen, die vorsamblung tzum Czeben tzue halten tzue welcher die Stett gesanthe den tzue kunfftigen donnerstag auff den abenth erscheinen sollen, auff das man den nochfolgenden freitag frue vonn sachen handle unnd das beste eintrechtlich beschlisse. Derhalben mas E. N. W. vormeinen tzue thuen, wollen sie unns schriftlich tzuvornemen geben vnnd daneben mitt iren gesanthen die kopffel tzuvorschencken mitt schicken, auff das man sehe wns tzuvorschencken tuglich say. Damith tuen wir E. N. W. Gott befehlen. Datum Eperies aus der vorsamblung den 29 Decembris im iar 1559.

Richter unnd Ratt der Stett Eperies.

Kivül: Denn ersamen Namhafft weisen herrnn Richter unnd Ratt der Statt Cascha unsern erhafften gutten freunden und gonstigen lieben nachparn.

(2150 15. sz.)

1559.

Hungarici concionatoris instructio et praemium anno domini 1559.

Anno domini 1559 die 17 mensis maii, qui fuit feria proxima quarta post festa pentecostes honorabilis dominus Joannes Pethew unanimi incliti senatus et totius communitatis voluntate et consensu in domo civitatis vocatus est legitime ad munus concionatoris hungarici, ut videlicet iuxta mandatum Christi puram et synceram doctrinam Evangelii in ecclesia diligenter et fideliter

doceat et erroneas doctrinas, quales sunt anabaptistica et sacramentariorum aliaeque, manifesto Dei verbo repugnantes nullo pacto amplectatur neque doceat. Ad haec nullam in ceremoniis ecclesiasticis innovationem aut mutationem faciat, sed quemadmodum hactenus usitatum fuit, ita et ipse cum senatus voluntate sese geret.

Ratione suae vocationis et officii ecclesiastici non alium agnoscat magistratum, quam oominum iudicem senatumque.

Et cum hostis concordiae et christianae pietatis diabolus etiam sua habeat organa, quibus animos piorum perturbet et vulneret, danda erit opera ne qualibuscunque sermonibus aut blandiciis se paciatur adduci ad aliquas mutationes ficiendas contra senatus voluntatem et conclusionem.

Postea quotidiana intersit publicis ceremoniis in templo, utpote divinis laudibus, psalmodiis, vespertinis precibus etc. Pertinet etiam ad suum officium infantes baptisare, puerperas in templum introducere, infirmos, cum vocatur, adire et visitare, consolari, confessionem illorum audire ei eis sacramentum altaris iuxta Christi institutionem porigere et pro funeribus hungaricis deducendis more consveto abire. Sponsum et sponsam in templo publice copulare.

Concionandi autem hunc ordinem sequetur.

Diebus dominicis et aliis usitatis festis concionabitur in parvo templo mane et vesperi, ut sub eadem hora utraque natio verbum Dei audiat, feria quarta et feria sexta docebit in maiori templo.

Confessionem auricularem in nostra ecclesia volumus servari, ut doceantur et examinentur accedentes ad sac-

ram communionem ibique privatim singuli absolutionem petant et accipiant.

Missam seu ceremoniam administrandae coenae Domini alternis diebus dominicis celebrabit in maiori templo in vestibus ecclesiasticis. Canatur autem introitus vel de sancta trinitate vel alius de tempore lingua latina cum Kyrie et cantio Angelorum quod vocant et interea denique et pia prosa Symbolum et quae sequuntur lingua hungarica usque ad finem ceremoniae Orationes, quas vocant collectas cum Epistola et Evangelio etiam hungarice dicantur.

Sponsum et sponsam de suggesto denunciabit octiduo ante copulationem prout vetus requirit consuetudo.

Siquis autem esset, qui ipsum contionatorem interretur contra prescriptam formam in contrarium faciendum quibuscunque rationibus adducere, unde discordia et dissensio oriretur in civitate, talem hominem teneatur concionator senatui indicare.

Vult enim senatus tum in ecclesia, tum in republica christianam unitatem et concordiam coli et conservari.

Omnia accidentia ministrorum ecclesiae et concionatorum aequaliter semper dividi debebunt.

1559.

In paratis fl. 50.

Pro mensa fl. 16.

Frumenti cubuli 12.

Vini Cassoviensis vasa 2.

Vinacii vas 1.

Porci 2.

Sales 4.

(Nr. 19251.)

1559.

Serenissime Rex et domine domine noster clementissime.

Exponitur Maiestati vestrae regiae cum humillima subiectione, quod in comitatu Abawyvariensi non procul a civitate Cassa olim quaedam abbatia fuit in villa Zeeplak, item quaedam praepositura in villa Mischle, quae duo ecclesiastica beneficia cum templis careant iam ab annis plurimis: eo res redacta est, ut reverendissimus archiepiscopus Strigoniensis omnes proventus abbatiae Zeeplak ad Tyrnaviam deputaverit pro instituenda, ut fertur iuventute. Proventus vero praepositurae Mischle est donatus cuidam Matheo Zerdahely canonico Agriensi, qui tria aut plura ecclesiastica beneficia habere perhibetur. Cum autem ab antiquo talia beneficia per inhabitatores eiusdem comitatus Abawyvariensis ecclesiis fuerint collata, non ideo ut in alios comitatus fructus talium beneficiorum transferantur, sed ut ubi permaneant, aequitas ipsa et pietas svadere videtur, ut talia commoda penes eundem comitatum conservata cum templa destructa sint in villis praedictis ad pium aliquem usum convertantur, unde illis partibus regni posset pie et utiliter provideri. Cum autem in civitate Cassoviense sint duo combusta et deserta monasteria, multi pii et honesti viri ex animo cuperent, ut proventus abbatiae et praepositurae predictae in eodem comitatu colligeretur per idoneas et honestas personas ac ex aliquo monasterio Cassoviense schola ibidem aedificaretur alerenturque aliqui pii et docti viri, quorum opera juventus illarum partium in bonis et hones-

tis artibus erudiri possit et olim patriae prodesse. Non enim dubium est et ab antiquo deo fundata fuisse talia loca et beneficiis aucta, ut juvenus bonis artibus et disciplina severiore accedente in honestate piorum morum proficeret. Quapropter maiestati vestrae humillime supplicatur, ut eadem pro sua clementia dignetur pia cura tam sancti propositi affici ac viam et modum pro sua regia prudentia invenire, ut ex praedictis proveni-
tibus ecclesiasticis in dicto loco et comitatu schola pietatis et bonarum artium fundetur et aedificetur pro iuventute bono modo instituenda.

Kivül: Humillima supplicatio ratione abbatiae Zeeplak et praepositurae Mysle prope Cassoviam. 1559.

(Fogalmazvány, Kromer Leonhárd, v. jegyző kezeirása, 2106. sz.)

1560.

Egregii domini, amici nobis honorandi salutem et nostrae commendationem. Hic presentum exhibitor, Hieronimus parochus pagi Costellani requisivit nos in hoc, quod ipse conductus fuerit per integrum annum ad romanae sanctae et catholicae ecclesiae servitia in praedicto pago, sed in aliquibus displicens vobis (quod sane non vestri esset officii) eum redarguere sed potius illius cuius est dioecesis subiectus, iam vero, ut ipse nobis retulit tenemini illi solvere pro anno medio et hebdomadis septem si eum in parochiati praedicto diutius perseverare nolitis, quare ipse sciens se aliam parochiam invenire posse cui erit pro arbitro sufficiens, rogamus vos, ut eum de omnibus contentum pro servitiis praeteritis facere velitis, ut mercenarium praeterito labori suf-

ficientem et sic eum libere dimittere, ut nos et dominus archiepiscopus boni a vobis consulamus et easdem bene valere optamus. In Warallya, 14. Maii 1550.

Antonius Verancius episcopus Agriensis,
perpetuus comes Hewesiensis et
Borsodiensis etc.

Kivül: Egregiis dominis iudici et juratis ceterisque civibus civitatis Cassoviensis amicis nobis honorandis.

Alatta más kézzel: Exhibita oie 17 Maii 1560. ab episcopo Agriense.

(Papiros, zárlatán piros pecsét, 2219. sz.)

1560.

Unsern freuntlichen grus tzuvor. Ersam, namhafft, weise hereinn, unser erhafft gutte freundt und gonstig liebe Nachparn. Demnach E, N. W, uns anlanget ein abschrift der Confession,*) so vor etlich iaren durch die erbarn Stett geschehen und eingeraicht ist worden, voringen schicken wir mit tzaiger ditz dieselbig abschrift E. N. W. dieselbig bittend, das sie die abschrift auffsehest uns widrumb tzue stellen wollen. Damitt thuen wir E. N. W. Gott befehlen. Datum Eperies den 2. Januarii im iar 1560.

Richter und Ratt des Statt Eperies.

Kivül: Dem Ersamen Namhafft weisen herrn Richter unnd Ratt der Statt Cascha unsern erhafften freundten und gonstigen lieben Nachparn,

Papiros, zárlatán piros pecsét, 2249 113. sz.

*) A Stöckel Lénárt-szerkesztette confessio 1549-ből.

1560.

Durchlauchtigster, großmächtigster fürst und herr
unszer allergnedigster khünig.

Euer khüniglichen maiestet seind unsere trewe gehorsame dienste ynn aller untertenigkeit zuvor allezeit beraytt. Allergnedigster Khünig. Wyr geben euer königl. M. mitt grossen leyd und schmerzen unsers herczen zwerkennen, die verfolgung und verhinderung der waren christlichen 'evangelischen lere und religion, welche hie bey uns mitt der hülff Gottes bishere gehalten worden ist. Denn der herr capitan Franciscus Zay unseren hungarischen predicanten Gallum Hwszar gefenklich angenommen hatt und zeigtet an, die röm. kays. M. unser allergnedigster herr habe ym solches zuthun ernstlich auffgelegt und durch ein mandatt befohlen aus der ursach, das gedachter predicant hochgedachte kays. M. ynn seynen predigten verunehret und geschmeht sold haben. Und darumb müste er denselbenn predicanten bey sich verhalten. so lang biss die röm. kays. M. ime einen anderen befelich zuschicken würde. Darauff haben wir den capitan mitt höchsten vleis und umb Gottes wyllen gebethen, er wolle ynn der sachen nicht so hefftig fortffaren, sonderen uns den predicanten frey geben und seines ampts aufwarten lassen, wir wolten für yn alle samptt und der adel neben uns versprechen und bürgenn seyn. yn widerumb wenss hochgedachte K. M. befohlen würd, darczustellen und fürbringen und unther des ihre K. M. auff's ehest zuersuchenn.

Denn wenn solches geschen wer, wir hettens nach erfordrung unserer pfflichten und getreuheitt mit nichten ym gestattet, sonnern vyl mehr darumb gestrafft. Weyl aber alhie solches nicht geschehen, sondern er nach gewonlichem christlichen brauch ynn der Kirchen und predigten für die hochgedachte r. k. und auch für euere khünigliche M. das folck zum trewen gebett vermant und auch selbst gebettet hatt und doch so unfreuntlich und unkristlich eingegeben worden ist, haben wir nach Gott allein zu einer khunigl. M. gnaden ein herczliche zuflucht mitt unterthenigsten bytt und supplication, das euer kön. M. umb der ehre und barmherczikeytt Gottes wyllenn wollen durch christliche mittel unss und unsere arme weib und kynder genedigst bedencken und bey der r. kays. M. ihrem geliebsten herren vatern mitt fürbytt und ratt erlangenn, dass gedachter unser predicant auss der verhaftung frey gelassen und wir bey der erekanthen waren christlichen religion bleiben und mitt der hülff des almechtigen erhalten mechten werdenn. Denn der herr capitän Francziscus Zay auch den predicanten, so dem deutschen kriegsfolk alhie predigt und die heyiligen sacrament reychet, daran auch unsern pfarhern veryagtt, das sy in flucht seynn und wir nu niemanden haben, zur zeit der nott die kynderlein thauffen, krancke leut besuchen, trosten und mitt den heiligen sacramente versehen sold. Diesenn grossen unseren jamer und nott wolle euer k. M. umb gottes wyllen genedigst bedenken und unss mitt tröstlicher hülff nichtt verlassenn, das nitt das blutt unseres herren Jesu Christi vergeblich für unss vergossen befunden werde. Der ewige himlische vather wolle euer k. M mit seinem heiligen geist reichlich begaben und stercken zu erhaltung seines heiligen wortts

durch Jesum Christum unseren einigen hailand und seligmacher. Amen. Welcher auch euer k. M. langwirige gutte gesundheitt und ein fridsames seliges regimentt verleien wolle. Datum zu Cascha den dreizehend tag october im jar 1560.

Euer küniglichen Maiestet getrewe unterthanen

Richter und Ratt und die gemeine
bürgerschaftt der statt Cascha.

Kivül: Dem durchlauchtigsten und grossmechtigsten fürsten und herrn herrn Maximiliano, khünig in Behaim etc. erczherzogen zu Oesterreich etc. herczogen zu Burgundi unsern allergnedigsten herren.

Ugyanitt: 1560. Am 14. october durch Sebastianum Eder ad Parlagy gen Wien geschicket.

Von wegen des hungrischen predicanti so Franz Zay capitan gefangen.

(2204. sz.)

1561.

I.

Sacratissima caesarea et regia maiestas ac domine domine noster clementissime.

Post perpetuae fidelitatis obedientissimorumque servitiorum nostrorum in gratiam s. m. v. humillimam subiectionem. Quanquam confidimus s. m. vestram ex humillimis literis nostris tricesima proxima transacti mensis Decembris lingua germanica scriptis ac s. m. vestrae per nostrum hominem humillime porrectis, iam pridem co-

gnovisse clementerque intellixesse, quomodo intempestivus quidam concursus sive tumultus ebriorum hominum propter Gallum Huszar, concionatorem hungaricum in civitate s. m. vestrae Cassoviense exortus ac sedatus extiterit, tamen quia audivimus longe aliter quam res acta est, nos apud s. m. vestram esse delatos, et varios de nobis spargi rumores, nostri officii esse duximus per latinam quoque supplicationem, quomodo concursus supradictus acciderit, s. m. vestrae denuo notificare ac nostram innocentiam declarare. Nam salva conscientia nos fateri possumus, eum tumultum nos neque praescivisse, neque eius authores fuisse. Qua de re etiam bonam in spem erigimur, de paterna ac iusta s. m. vestrae erga nos fideles subditos suos pietate et clementia. Res autem sic acta est. Magnificus dominus capitaneus Franciscus Zay etc. concesserat libertatem dicto Gallo Huszar aliquot conciones habendi in ea, qua asservabatur domo. Idque praecipue die Sacro Nativitatis Christi et Sancti Stephani Prothomartyris fortasse nobilitatis et militum hungaricorum praecibus adductus, sed in quem finem incertum est. Postea die Sancti Joannis evangelistae, vespertino crepusculo instante, quo tempore civitatis portam de mora occidendam esse credebatur, dominus capitaneus pedites hungaricos, qui eo die portam custodiebant, abduci in suum hospitium curavit, remissis in eorum locum germanis aliquot pixidariis. Hungarici pedites praeter consuetudinem sine pulsu tympani euntes in publico, recta ad hospitium capitane pergebant. Ex quorum insolito transitu suspicio in vulgo et sermo erupit: id agi, ut praefatus concionator abducatur. Unde ut plurimum hungarici milites moti, clamores excitarunt ad aedes, in quibus erat concionator pergentes. Hinc et opifileum servito-

res et pueri mulieresque clamorem audientes, prout fieri solet accurrerant, accedentibus etiam quibusdam ex viliori plebe personis: inter quos quidam arreptis armis, quidam vero vacuis manibus adstabant. Iam autem in tali concursu, dominus capitaneus et nocturno quidem tempore, quod plerunque tam bonis, quam malis inimicum esse consuevit, fecerat duci curriculum ad aedes captivitatis concionatoris supradicti Agriamque deducendi.

Hoc ubi confusa illa virorum militarium ac civitensium muliorum puerorumque ac hominum ebriorum multitudo, quae festivis plerunque diebus temulentiae dedita, vix communis rationis compos esse solet, animadvertisset, magis magisque clamores ac illicitas cepit intendere voces, in hocque illorum ebrio furore auriga dicti curriculi equo detrusus equis curriculum citato cursu amovendum reliquit. Concionator vero perfracto fornace hipocausti, ubi erat, inde evasit et aufugit. Iudex autem cum juratis civibus de tumultu hoc certior factus, statim ad magnificos et egregios dominos commissarios s. m. vestrae videlicet Franciscum Thurso, Gasparum Magochy, Sigismundum Thorda simul existentes cucurrit, solemniter protestans hoc malum sine suo et senatus scitu et iussu aut consilio ortum esse supplicansque, ut sibi in compescendo vulgi clamore et tumultu auxilio esse velent, ne aliqua cedes oriretur. Postea ad populum accessit et pacem ac reditum cuilibet ad aedes proprias imperavit. Etsi vero prima fronte nihil effectum est, tamen ad extremum cum minis tum petitionibus Dei interveniente auxilio, ita tumultuantes lenivit, ut ibi audivissent non esse abductum concionatorem, disiungerentur et sine vulneribus sineque caede abirent.

Hoc autem ad fidem Deo fidelitatemque s. m. vestrae

debitam coram Deo coramque mundo fateri possumus, nos huius concursus atque tumultus causam nec esse, nec prebuisse evenisseque hoc malum sine scitu et voluntate nostra.

Dominus capitaneus Franciscus Zay interea dum per humillimas literas nostras s. m. vestrae de eliberando dicto concionatore obnixè supplicaremus, promiserat nobis petentibus, se dictum concionatorem tunc iam detentum, Agria non missurum, nisi biduo aut triduo re ante nobiscum communicata, ut et nos si forte vellemus duos e civibus nostris una mitteremus. Sed longe aliter a sua magnificentia, quam erat dictum, factum extitit et quidem ut praedictum est, tempore inconvenientissimo. Nam si hanc suam voluntatem nobis aperuisset, nos Deo propitio, una cum sua magnificentia huic malo praevenire potuissemus effecissemusque ne hic tumultus accidisset, cuius nos neque suasores neque inceptores sumus, nec scire potuimus, ubi esset postquam evaserat, concionator.

Sequenti vero die postquam serio nobis dominus capitaneus iniunxisset, ut elapsum captivum quaeseremus et in locum detentionis collocaremus, etsi hoc nimium onerosum erat, tamen singulos cives sub iuramento interrogari curavimus, comittentes, ut si scirent, ubi esset aut lateret concionator, nobis significarent, sed etiam sic inveniri non potuit. Ad haec quosdam ex civitatensibus etiam in custodiam miseramus, qui videbantur in tumultu illo fuisse. Verum hi dicebant, se partim clamore insolito motos, partim timore et metu alicuius periculi, imminētis civitati, perterritos accinctis gladiis in publicum rei agnoscendae gratiam prodiisse. Quos postea ad tudeiussionem domini despoti Moldaviae quorundam virorum

nobilium dimisimus, comparituros ubi fuerit necesse. Nam in his causa tumultus nulla poterat iuveniri.

Impossibile autem erat nobis invenire illum, quem ipsemet capitaneus dies notesque certo numero peditum custoditum, in absoluta sua habebat potestate. Et ut s. m. vestra de nostra innocentia nihil sinistri suspicari dignetur, eam vel hoc unicum demonstrat, quod ne unicus quidem campanae sonus ad concilandam multitudinem est editus. Nec scimus aliter, quam uti dictum est, tumultum suum cepisse exordium et captivum evasisse. Quiequod igitur accidit, id nobis insciis et nolentibus evenisse. Deus optimus maximus, scrutator cordium testis est.

Semper enim divino auxilio eam fidelitatem ac obedientiam, quae in subditis constanter fidelibus requiritur et esse debet, s. m. vestrae domino ac patri nostro pientissimo atque clementissimo, humillime praestitimus praestamusque et vita durante assidue conabimur praestare s. m. vestrae devotissima humillimeque supplicantes, quatenus eadem pro sua innata imperiali clementia paternaque indulgentia dignetur hanc nostram innocentiam et excusationem veram acceptare et illorum delationibus, qui diversa significatione praedicti tumultus, nos in gravem s. m. vestrae indignationem sine iusta causa conicere contendunt nostrisque malis et calamitatibus gaudent, nullum dare locum. Supramemorati s. m. vestrae commissarii, qui presentes fuerunt Cassoviae sub vinculo fidelitatis s. m. vestrae debitae testes esse possunt nostrae innocentiae. Dignetur itaque s. m. vestra iam de hoc negotio Cassoviam expeditos commissarios qui adhuc sint Posonii revocari facere et rem omnem ex do-

mino Francisco Thurszo ac suis tunc collegis clementer cognoscere nobisque superinde clementissimam dare relationem.

Eiusdem s. caes. et r. m. vestrae

fidelissimi humillique subditi

judex et jurati cives civitatis Cassoviensis.

(Fogalmazvány ; 2286. sz.)

II.

Responsum s. c. maiestatis oretenus nobis datum.

S. c. m. dominus noster clementissimus, audita fidelitatis et fidelium servitiorum obedientiaeque perpetuae iudicis et juratorum civium civitatis Cassoviensis in gratiam suae m. humillima subiectione intellectaque ex nobis nunciis excusatione et significatione innotentiae senatus et eorum, qui in civilibus officiis constituti fuerunt, cum tumultus exortus et concionator Gallus evasit, quod haec omnia praeter scitum et voluntatem eorundem acciderint, ita respondit. Iam commissarii sunt expediti, qui inquirant de iis, qui tumultum excitarunt et causam praebuerunt. Quia causa haec mala est et male factum est. Latro ille multos per annos haec agitavit et praeterque, quod Lutheranam doctrinam docuit, blasphemias dixit in sacramentum ac pontificem romanum et nos maximis contumeliis et conviciis, aeditis libellis etiam, affecit. Non debuisset hoc fieri et male factum est. Aliter res ex fundamento cognosci et, qui fuerit reus, inveniri nos posset, nisi per commissarios expeditos. Nam et vos estis nostri fideles aliterque significastis negotium hoc, quam alii, qui etiam nostri fideles sunt, proinde opus est, ut commissarii diligenter inquirant, ut possimus posthac deliberare.

Quum oraremus, ut sua m. lectis domini Vespri-
miensis episcopi literis, quas ille nobis dederat ad suam
m. (si ita videretur) eosdem commissarios retineret et
nostram supplicationem prius perlegere indeque magis-
tratus nostri innocentiam clementer cognoscere dignaretur,
rotato capite nihil aliud dicebat, quam quod haec causa
mala esset et quod male factum esset idque bis terque
repetebat. Nihilominus tamen se visurum supplicationem
nostram promisit nosque a se dimisit.

Die 11. Februarii accessimus denuo suam m. suppli-
cationem porrigentes de interdicta vinorum in Poloniam
eductione sat. sat.

Postea supplicabamus, ut sua m. de negotio tumultus
praedicti, si quid deliberasset, clementissimam nobis rela-
tionem dare dignetur, et an deberemus diulius expectare.
Quo audito. Ait, se nostram supplicationem intellexisse,
ardua autem intervenisse negotia et tam multa, quod de
illa mala causa nunc deliberatio fieri non possit, nisi ex
reportata commissariorum relatione, proinde non opus
esse, ut hic tam diu expectemus, sed domum possemus
redire. Cum vero nos obsecraremus ne magistratui nostro
innocenti succenseret, indignabundus et irato vultu ac
gestu vehementiusque solito dicebat his verbis. Male
factum est, non debebat hoc fieri. Pessima, pessima est
causa. Omnes, qui intelligunt, non laudant, quia pessima
pessima causa est haec, male factum est. His auditis nos
genubus inclinatis reverenter discessimus, ne pluribus
dictis et responsis suae m. animum commotum exasper-
raremus.

1604.

Allerdurchlautigster, grosmechtigster römischer kaiser, auch zu Hungern und Böhaims könig.

Allergnedigster Herr eur kay undt khön: Maiestet allerunderthenigist anzueflihen, dringt uns arme undt aufs höchstbetrüebte leuth unser aller liefeste undt höchste noth. Nemblich die den 7. Januarii dies laufenden 1604. jhars durch den herrn veldtobristen in Oberhungern beschehene benennung unserer kirchen, darzue wier je undt allezeit das ius patronatus gehabt undt genczliche einstellung unserer augspurgisch religionsbrauchen undt übungen, dabey wir sowol durch euer kay M. selbst, als deroselben geliebten herrn vathern undt anherrn hochlöblichster gedechtnüs, bis anher allergnedigist erhalten undt daran niemals verhindert worden, welches aber ann yczo auf E. Kay. M. ernstes mandat also plöczlich mit aufbietung des in der stadt dienenden fahnen krigsvolks undt hin undt wieder in die ordnung gestellten fünf fahnen reütter so alle placz undt gassen eingenommen, auch herfürzihung ausz eür M. artolerey grosser geladener stueckh, beschehen das wier dis orths kheinen aufschueb auch der gemeinen burgerschafft eür Kay. M. bevehlich für zuweissen undt deswegen allerunderthenigist dieselb eür Kay. N. zue interpelliren erlangen können, sondern sein uns über das auch unsere bestellte Kirchendiener teütscher, hungerischer undt wündischer nation alle exercitia im predigen, tauffen, copulieren, begrebnüssen, auch in privatheusern eingestellt undt bei höchster, ja leibs undt lebens straff undersagt, wie

dann nit allein sy, sondern auch wier solches ihme, herrn veldtobristen zuversprechen undt gar zue reversirn gedrungen worden, das wier hiewider nit allein nichts attentiren, sondern auch einithen aufstandt oder tumult nit erregen wöllen, welches wier zwar selbst nie gemaint gewesen. noch in sin genommen, sondern uns noch aller müglichkeit eur Kay. M. bevelch, als gehorsambiste underthanen in massen wier noch bischer yeder zeit (ohn rhumb) erfunden worden, zue accomodiren beflissen, daher dann uns, der ganzen stadt undt burgerschafft so in der augspurgischen religion geborn undt erzogen, solche plöczliche mit gewaldt, wehr undt waffen beschehene mutation so hochschmerzlich fält, das nichts dann jemmerlichs seüfezen, weinen undt wechklagen gehöret wirdt, sonderlich weil meniglich bewust, das die stadt zue obgedachter kirchen, wie vermelt, das ius patronatus yeder zeit gehabt, dieselbe, nach denn sy innerhalb 50 jharen¹⁾ drey mal abgebrunnen, widerumb erbauet, den kirchthurm darneben, so zuvor nur ein hülzenes dach gehabt, mit kupfer undt plech gedeckth undt wol verwahrt. die grosse glockhen mit ihrem uncosten giessen lassen, auch die hungerische capellen²⁾ undt die schulen grösser gebaut, zue welchem allen weder das erlawer, noch ein anders capill nie berechtigt gewesen, sondern in der stadt fridtlichen possess viel jhar hero verblieben, wie den auch anno 1597. da das vorgedachte erlawer capiell bey uns zue Caschaw residirn sollen, in dieta Posoniense in die articulis regni, welche e. Kay. M. allergnedigist confirmirt, inserirt worden: *salvis tamen civitatis Cassoviensis libertatis manentibus*

¹⁾ 1556, 1576., 1585-ben.

²⁾ A sz.-M hály-kápolna.

Weil den zubesorgen, auch albereith gemerckt wirdt, sintemal die burgerschafft ihre hauser, haab undt gütter anfangen zuverkhaufen undt hinweg zu ziehen, bey solcher confusion undt verwirrung sich niemandts mehr im stadtwesen undt burgerlichen ämptern wirdt gebrauchen lassen wöllen undt das handtwerecks gesindt sich verlaufft, welches doch zuvor mit sondern vleiss her zuegezieght worden, dass diese alte königliche freystadt mit ihrer wolhergebrachten policey, freicheiten undt zünfften, dem ganczen landt zur nachteil undt schaden, auch per consequens eur kay. M. einkhomens schmelerung gar zu grudtgehen undt leczlichen ein blosses greunzhaus werde, welches ye hoch zwerbarmen were, bitten derowegen e. kay. M. hiemit samentlich umb Gottes undt des jüngsten richts willen gancz unterthenigist anrueffendt undt flehendt sy geruchen deroselben hochlöblichisten voffahren exempel nach, uns als vorhin wegen der ausgestandenen bruntschaden, grossen misswechs an wein und getraidt, auch nechsverwichenen jhars niederfals des viehs undt anderer ungluekh genugsamb undt uberflüssig betrüebte undt elende leuth, bey unsern uhralten privilegien undt freiheiten allergnädigist zuerhalten undt uns endtwerder die weggenommene kirch wegen der grossen mengermelter dreier nation bei der stadt wiedereinraumen oder die hungerische capell sampt dem pfarhoff undt der schuelen sowol den geleut (weil des erlauerischen capitels geistliche mit dem zerigen gar eine kleine anzahl undt mit der grossen pfarkirchen sampt ihrer vorigen capell sich woll können benügen) zuelassen und darneben die allergnedigist verordnung zuthun, damit wir unser religions exercitium und Gottesdienst un verruchter augspurgerisch confession, bey welcher wier geboren undt erzogen, noch

einen andern fuglichen undt bequemen orth, da wir eine kirch erbauen könnten, haben mügen undt darbey sampt unseren vorigen seelsorgern, so sich bei uns heusslich niedergelassen, erhalten werden.

Endtlich weil auch E. K. M. allergnedigist bevelhen, die walonische reütereï in der stadt bei uns einlosiern zulassen, des uns undt der ganzen burgerschafft hochbeschwerlich, den die stadt klein, die leuth arm undt nach der brunst noch nicht allerdings aufgebauet undt ohn das ein ieder wirth für die hiesiche kriegsleuth ein losament ohn bezahlung geben, wegen ieczigen zuestandts aber herr veldtobristen unsers thails alles tumults undt aufsandes wol versichert ist, wie wir uns derenthalben gegen ihm hochreversiern müssen undt die burgerschafft mit freilassung unser confession undt vorigen geistlichen übungen befriediget kan werden, als geruhen mehrmals Eur. K. M. offtern melten herrn veldtobristen allergnedigist anzubevelhen, das er gedachte wahlonen in ihrer quartier, dahin sie sonst gehörig, verweiss, undt jasse. Entgegen wollen wier alls bisher yeder zeit in gehorsambister treü erfundene underthanen E. k. M. unsere allerunderthenigiste dinst undt standthafftigkeit mit darsegung leibs undt lebens, guets undt bluets zu erweisen yder Zeit befließen sein, derselben unss zu verhoffenden allergnedigisten bescheidt gehorsambist bevelendt.

Eur Rom. kay. Maïestel

allerunderthenigiste und gehorsambiste underthanen

N. richter, rath undt die ganzce

Burgerschafft zue Caschaw.

(Eredetije papirosen, lajstromozatlan.)
